

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blanka Oven

Televizijski okus srednješolcev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blanka Oven

Mentor: doc. dr. Dejan Jontes

Televizijski okus srednješolcev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

*Zahvaljujem se vsem, ki so kakor koli prispevali k izdelavi končne diplomske naloge.
Hvala prijateljem, znancem in mentorju za sodelovanje in oporo. Še posebno pa se
zahvaljujem staršem za potrpljenje.*

Televizijski okus srednješolcev

Predmet obravnave v diplomskem delu so srednješolci in njihov televizijski okus. Teoretično se delo opira na Bourdieujevo teorijo kulturnega kapitala in raziskave o okusu in kulturni potrošnji. Ker gre za raziskavo o mladini, je potrebno upoštevati značilnosti te družbene skupine, razvijanja identitete mladostnikov in vplivov na ta razvoj. Kot dejavnike vpliva na razvoj okusa mladostnika predpostavljamo zlasti vpliv primarne družine in njenih značilnosti (kot na primer izobrazba staršev in njihova pričakovanja glede razvoja mladostnika) ter izobraževalnih institucij, v katere so vključeni, zlasti z vidika razlike v usmerjanju glede postsekundarnega izobraževanja in posledičnemu pripadanju višjemu poklicnemu razredu. Opravljena je bila anketna raziskava na vzorcu ljubljanskih srednješolcev, in sicer dijakov srednje strokovne šole in gimnazije. Analiza je bila kvantitativna s pomočjo programskega paketa SPSS. Ugotovitve o značilnostih kulturnega kapitala, merjenega z izobrazbo staršev, znanjem s področja umetnosti in literature ter percepcijo blaginje primarne družine, so pokazale razlike med dijaki obeh tipov šol. Podobno so se pokazale razlike tudi pri televizijskem okusu, in sicer v povezavi z izobrazbo staršev (zlasti matere), tipom srednje šole in spolom.

Ključne besede: srednješolci, okus, kulturni kapital, primarna družina.

Television taste of secondary school students

Subject of the thesis are secondary school students and their television taste. Theoretically, the work draws on Bourdieu's theory of cultural capital and research on taste and cultural consumption. Since this is a survey of young people, it is necessary to take into account the characteristics of this social group, identity development of adolescents and the factors of this development. As factors in the development of adolescent taste, the impact of the primary family and its features (such as parents' education and their expectations regarding the development of the adolescent), and educational institutions in which they are involved, especially in terms of the differences in orientation towards post-secondary education and the consequent belonging to senior occupational class are assumed. The study was carried out on a sample of Ljubljana secondary school students both from vocational school and grammar school. The analysis was quantitative using SPSS. The findings regarding cultural capital, as measured by parents' education, knowledge in the field of art and literature as well as the perception of well-being of the primary family, showed differences between the students of these two types of schools. Similarly, the differences shown in the television taste, were related to the education of parents (especially mothers), type of high school, and gender.

Key words: secondary school students, taste, cultural capital, primary family.

Kazalo vsebine

1 Uvod.....	7
2 Kulturna potrošnja.....	8
3 Mladina in opredelitev mladosti.....	10
3.1 Adolescenca in razvoj identitete.....	11
4 Kulturni kapital.....	11
4.1 Utelešeni kulturni kapital.....	11
4.2 Objektivizirani kulturni kapital.....	12
4.3 Institucionalizirani kulturni kapital.....	12
5 Osebni habitus in okus.....	13
6 Vpliv družinskega okolja na odraščanje.....	15
6.1 Izobraževanje.....	16
7 Srednješolci.....	18
7.1 Naloge gimnazije in srednje strokovne šole.....	18
7.2 Vpis v terciarno izobraževanje.....	19
8 Raziskava: metoda, vzorec, zbiranje in analiza podatkov.....	19
8.1 Raziskovalni vprašanji in hipotezi.....	20
9 Ugotovitve na podlagi raziskave.....	21
9.1 Kulturni kapital.....	21
9.1.1 Znanje.....	23
9.1.2 Percepcija družine.....	24
9.1.3 Izobrazba staršev.....	26
9.2 Televizijski okus.....	27
9.2.1 Oddaje.....	27
9.2.2 Žanri.....	29
10 Analiza podatkov s kontingenčnimi tabelami.....	30
10.1 Žanri z nizko legitimnostjo.....	31
10.2 Žanri z visoko legitimnostjo.....	36
11 Zaključek.....	37
Literatura.....	39
Priloga A: Vprašalnik.....	41

Kazalo slik

Slika 9.1: Poznavanje literature s strani dijakov srednje strokovne šole in gimnazijcev.....	23
Slika 9.2: Poznavanje avtorjev umetniških del s strani dijakov srednje strokovne šole in gimnazijcev.....	24
Slika 9.3: Percepcija družine pri dijakih srednje strokovne šole in gimnazije.....	25
Slika 9.4: Struktura izobrazbe mater dijakov srednje strokovne šole in gimnazije.....	26
Slika 9.5: Struktura izobrazbe očetov dijakov srednje strokovne šole in gimnazije.....	27
Slika 9.6: Aritmetične sredine verjetnosti ogleda oddaj za dijake srednje strokovne šole in gimnazije.....	28
Slika 9.7: Aritmetična sredina všečnosti žanrov za dijake srednje strokovne šole in gimnazije.....	29

Kazalo tabel

Tabela 10.1: Všečnost resničnostnih šovov glede na izobrazbo matere, izobrazbo očeta, šolo in spol.....	31
Tabela 10.2: Verjetnost za ogled resničnostnega šova Paradise hotel glede na izobrazbo matere, šolo in spol.....	32
Tabela 10.3: Všečnost telenovel glede na izobrazbo matere, šolo in spol.....	32
Tabela 10.4: Verjetnost za ogled telenovele Larina izbira glede na izobrazbo matere, izobrazbo očeta, šolo in spol.....	33
Tabela 10.5: Verjetnost za ogled telenovele Brezno ljubezni glede na izobrazbo matere, šolo in spol.....	34
Tabela 10.6: Všečnost kvizov in iger glede na izobrazbo matere in šolo.....	34
Tabela 10.7: Verjetnost za ogled slovenske humoristične nanizanke Čista desetka glede na izobrazbo matere, izobrazbo očeta in spol.....	35
Tabela 10.8: Všečnost dokumentarnih oddaj glede na izobrazbo očeta.....	36
Tabela 10.9: Verjetnost za ogled dokumentarne oddaje Skrivnostni dosjeji glede na izobrazbo očeta in šolo.....	36

1 Uvod

Številni televizijski programi, ki so na voljo sodobnim gledalcem, ponujajo zelo raznolike vsebine. Programi nekaterih kanalov pokrivajo širok spekter vsebin, medtem ko so drugi ozko usmerjeni. Poleg vse te izbire pa nova tehnologija omogoča gledanje programa za nazaj (spremljanje programa z zamikom). Posameznik si torej skoraj vsak trenutek izbere točno tisto vsebino, ki si je zaželi, pa naj bo to informativna oddaja, telenovela, humoristična nanizanka, dokumentarna oddaja ali pa resničnostni šov. Za nameček pa ni omejen s tem, kdaj je neka vsebina na sporedu. Izbira televizijske vsebine torej ni več pogojena z zunanjimi dejavniki, kot so ponudba, čas predvajanja, dostopnost tehnologij, ampak čedalje bolj temelji na posameznikovih osebnih odločitvah, na njegovem okusu.

V diplomskem delu imam namen ugotavljati, ali obstajajo razlike v televizijskem okusu pri srednješolcih. Pri odraslih (nad 18 let) raziskave kažejo, da sta pri televizijskem okusu poleg starosti in spola pomembna indikatorja tudi poklicni razred in izobrazba (Bennett in drugi 1999, Benett 2006, Warde in Gayo-Cal 2009, Luthar in Kurdija 2011, Jontes 2012, Luthar 2012). V svojem diplomskem delu pa se bom ukvarjala s srednješolci, dijaki strokovne srednje šole in gimnazijci, ki so stari 19 let in manj. Ker pa pri srednješolcih še ni mogoče ugotavljati njihovega poklicnega razreda in izobrazbe, lahko to le ocenimo. Razlikovanje med strokovno srednjo šolo in gimnazijo vidim kot pomembno, ker strokovna srednja šola dijake izobražuje in pripravlja za opravljanje poklica, hkrati pa nadaljevanja izobraževanja ni izključeno. Na drugi strani pa gimnazijci po opravljeni maturi še niso usposobljeni za opravljanje poklica. Predpostavlja se namreč, da bo gimnazijec svoje izobraževanje po uspešno opravljeni maturi nadaljeval na visoki šoli ali na fakulteti. Zato predvidevam, da imajo gimnazijci namen pridobiti višjo izobrazbo kot dijaki srednjih strokovnih šol in posledično tudi pripadati višjemu poklicnemu razredu.

V teoretičnem delu diplomskega dela bom predstavila ugotovitve slovenskih in tujih avtorjev o kulturni potrošnji, vse raziskave pa se nanašajo na populacijo staro 18 let ali več. Nadaljevala bom z opredelitvijo mladine, ki sestavlja populacijo v moji raziskavi, in Bourdieujevo opredelitvijo kulturnega kapitala in osebnega habitusa v navezavi na okus, za katerega Bourdieu (1979) pravi, da je osnova življenjskega sloga in povezan sistem distinktivnih preferenc. Ker pa je kulturni kapital mladostnikov v veliki meri odvisen od okolja, v katerem odraščajo, bom na osnovi pregleda literature predstavila, kakšen vpliv ima

družina oziroma starši na odraščajočega mladostnika v smislu pridobivanja tako formalne kot neformalne izobrazbe. Opisala bom tudi razlike med nalogami gimnazije in nalogami srednje strokovne šole, ki so v Republiki Sloveniji opredeljene z zakonom, s čimer bom poskušala prikazati razlike v izobrazbi, ki jih posamezna vrsta šole ponuja.

V empiričnem delu pa bom prikazala postopek zbiranja in analize podatkov, ki sem jih pridobila z anketnim vprašalnikom na vzorcu ljubljanskih srednješolcev. Analiza vključuje primerjavo kulturnega kapitala dijakov glede na šolo (gimnazija ali srednja strokovna šola), ki jo obiskujejo, in primerjavo njihovega televizijskega okusa, televizijskega okusa gimnazijcev in televizijskega okusa dijakov srednje strokovne šole. Na podlagi rezultatov bom potrdila ali ovrgla hipotezi. Prva hipoteza predvideva, da bo med dijaki gimnazije in srednje strokovne šole razlika glede kulturnega kapitala, pri čemer predvidevam, da bodo imeli gimnazijci višji kulturni kapital kakor dijaki srednje strokovne šole. Druga pa, da bo posledično med dijaki gimnazije in srednje strokovne šole razlika glede televizijskega okusa in sicer, da bodo gimnazijci preferirali žanre s srednjo in visoko legitimnostjo, dijaki srednje strokovne šole pa žanre s srednjo in nizko legitimnostjo.

2 Kulturna potrošnja

O kulturni potrošnji je bilo opravljenih že veliko raziskav, nanašajo pa se na populacijo, staro 18 let in več. Obravnavale so povezavo med razredom in okusom nasploh, pa tudi vplivi na izbiro televizijskih programov. Njihova glavna ugotovitev je, da kulturna potrošnja ni nekaj slučajnega, ampak je povezana z nekaterimi družbenimi dejavniki.

Lutharjeva (2011) je v študiji analizirala vlogo kulturnih distinkcij v razredni strukturi. Opredelila je pet kulturnih tipov in jih razlikovala glede na njihovih preferenc na področju televizije, filma, vizualne umetnosti, glasbe in literature ter količine legitimnega kulturnega kapitala – znanja na področju vizualne umetnosti in literature. Vsaki skupini je na podlagi teh spremenljivk pripisala specifičen kulturni karakter (Luthar 2011, 21). Njena končna ugotovitev pa je, da družbene meje, ki se kažejo skozi kulturne distinkcije, v Sloveniji ne potekajo med visoko legitimno na eni in množično popularno kulturo na drugi strani. »Osrednja kulturna distinkcija, ki ima funkcijo družbenih meja, poteka znotraj popularne

kulture kot delitev med komercialno, domačijsko-komercialno in »visoko« ali urbano popularno kulturo« (Luthar 2011, 30).

Luthar in Kurdija sta v raziskavi o okusu ugotovila, da sta razred in izobrazba pomembna dejavnika pri strukturiranosti okusa. Razredno diferenciranost kulturnega okusa sta preverila na primeru dveh oddaj, pogovorno varieteske oddaje in resničnostnega šova, ki ju avtorja estetsko uvrščata med komercialno populistično kulturo, namenjeno »manj zahtevnemu občinstvu«. Ocena oddaje je bila glede na izobrazbo in razredno poklicno kategorizacijo, izrazito linearno obratno sorazmerna. To pomeni, da so ljudje z višjim položajem v družbeni strukturi opazno nižje ocenjevali oddaji (Luthar in Kurdija 2011, 996).

Jontes (2012) je ugotavljal povezanosti med razredom in žanrskimi preferencami. Ugotovil je, da razred in izobrazba pomembno diferencirata občinstvo. Jasne izobrazbene in razredne delitve je poleg pričakovanih starostnih in spolnih delitev opazil že na osi javno – komercialno. Javno televizijo (TV SLO 1 in 2) v povprečju gledajo nekoliko bolj izobraženi, komercialna televizija (POP TV in Kanal A) pa ima največji delež gledalcev s srednjo strokovno izobrazbo. Glede na žanrske preference je sledil Bennettovi (2006) delitvi televizijskih žanrov na žanre z nizko (kvizi/igre, telenovele, resničnostni šovi, varieteske/pogovorne oddaje), srednjo (situacijske komedije, policijske serije, filmi, oddaje o kuhanju/opremljanju doma in vrta) in visoko (novice, kultura/umetnost, drama, dokumentarne oddaje) legitimnostjo. Rezultati so pokazali, da se pri žanrih z nizko legitimnostjo kaže izrazita obratno sorazmerna povezanost preferenc in razreda. To pomeni, da višji kot je razred, nižje so preference. Pri žanrih s srednjo legitimnostjo ni bilo velikih razlik, razen v primeru domačih nadaljevank (preferenčnost je z razredom padala), ki bi jih bilo mogoče umestiti med žanre z nizko legitimnostjo. Pri žanrih z visoko legitimnostjo je preferenčnost z razredom rastla, razen v primeru novic in informativno-dokumentarnih oddaj. To odstopanje pa pojasnjuje s »populističnostjo« novic in komercializacijo televizijskega novičarstva v zadnjih letih (Jontes 2012, 68–71).

Bennett (2006) je preučeval vidike, v katerih delujejo razlikovalne prakse pri televizijskih programih. Ugotavljal je, kako se preference glede programov povezujejo z razredom, spolom, izobrazbo in narodnostjo. Način, kako se gledalci vključujejo, je tudi rezultat njihovega družbenega položaja. Ugotovil je, da so žanri z nizko legitimnostjo povezani z nizko ravno izobrazbo in nižjim poklicnim razredom, čeprav se kažejo razlike glede na starost. Žanri z visoko legitimnostjo pa so najbolj gledani s strani bolj izobraženih in

pripadnikov višjih razredov. Pri žanrih s srednjo legitimnostjo pa sta najbolj vplivna faktorja starost in spol (Bennett 2006, 18).

Bennett, Emmison in Frow so na podlagi nacionalne avstralske raziskave o kulturnih praksah in preferencah (1994/1995) ugotovili, da sta poleg učinkov izobrazbe in razrednega položaja na kulturno prakso gledanje televizije, zelo pomembna dejavnika tudi spol in starost. Kot najmočnejši napovedni dejavnik izbire televizijskega kanala se je izkazala starost, ki lahko zamegli vpliv izobrazbe na preference (Bennett in drugi 1999, 78–81).

Raziskave torej kažejo, da ima poleg izobrazbe, razrednega položaja in spola, močan vpliv na izbiro televizijske vsebine tudi starost. Glede na to, da so respondenti pri moji raziskavi stari med 15 in 19 let, lahko sklepam, da bodo pri preferenčnosti za določene televizijske vsebin pokazale značilnosti mlade generacije.

3 Mladina in opredelitev mladosti

Populacijo v raziskavi sestavljajo srednješolci, ki so stari od 15 do 19 let, kar jih uvršča med mladostnike. Mladost je pojmovana kot posebno, zgodnje obdobje človekovega življenja, obdobje med otroštvom in odraslostjo. Zaradi tega je pri opredeljevanju televizijskega okusa srednješolcev pomembno upoštevati dejstvo, da pri njih še ne gre za izoblikovane identitete in osebnosti. Na mladost bistveno vpliva institucija obveznega šolanja in podaljševanje šolanja. Šola je v sodobni družbi postala glavna institucija posredovanja med družino in širšo družbo, zaradi česar ima pomembno nadzorno funkcijo nad odraščajočimi mladimi ljudmi. Otroštvu in mladosti je torej skupno to, da oboje označuje človekovo nedoraslost, kar pomeni ekonomsko odvisnost ter nadzor in odvisnost od staršev in šolskih institucij (Ule 2008, 51).

Ule opredeljuje generacijo kot »družbeno skupino podobne starosti, ki živi v podobnih družbenih in zgodovinskih razmerah, podobno doživlja čas, v katerem živi, pridobiva podobne izkušnje in znanja, razvija podobna stališča, vrednote in življenjske stile« (Ule 2008, 20). Kulturna dediščina se prenaša s starejših na mlajše generacije. Pri tem pa se ta dediščina lahko spreminja, prenavlja in prilagaja novim znanjem in razmeram (Ule 2008, 20). Na življenjski potek posameznika, cikel od rojstva do smrti, delujejo kulturni modeli, družbeni red in institucije, osebna pričakovanja, načrti, značilnosti in načrtovanje biografij. Pomembna

področja za življenjski potek so izobraževanje, delovno okolje, družina, trg, sfera političnega, pomembne institucije so tudi cerkev, vojska, mediji, interesna združenja neformalne osebne mreže in pa polja interakcije, v kateri sodelujejo posamezniki (Ule 2008, 17–18).

3.1 Adolescenca in razvoj identitete

Pojem adolescenca ali najstništvo obsega obdobje mladosti, med 12 in 18 letom in velja za posebno in zanimivo obdobje. »Za adolescenco je značilna čustvena nestabilnost, dogajajo se pomembne spremembe v čustvenih vezeh in identitetah mladih ljudi« (Ule 2008, 53). Marcia (v Ule 2008, 61–62) je razvil model identitetnih statusov v adolescenci, različnih načinov, kako adolescenti rešujejo krizo identitete. Najbolj običajen identitetni status je »privzeta identiteta«. Razvojno je najhitreje dokončan, pomeni pa, da se mladostniki niso posluževali samoraziskovanja, pač pa so prevzeli že narejeno identiteto, največkrat od staršev. Značilnosti privzete identitete so odsotnost raziskovanja, sprejemanje moralnih vrednot na ravni zakona, organiziranost, ciljna usmerjenost, prijaznost, dobro vedenje, avtoritarnost, konformnost, odnosi z drugimi pa so konvencionalni in stereotipni. Privzete identitete prihajajo v ospredje predvsem v zadnjem desetletju. Pri tem pa gre za odziv na dvojnost procesa individualizacije, kar se kaže kot povečanje izbir, ki pa so hkrati negotove (Ule 2008, 71).

4 Kulturni kapital

Bourdieu govori o kulturnem kapitalu kot o oblikah znanja, spretnosti, izobrazbe in prednosti, ki jih ima posameznik, ter mu dajejo višji status v družbi. Po njegovo kulturni kapital obstaja v treh oblikah. Prvo obliko imenuje utelešeni kulturni kapital, drugo je objektivizirano stanje kulturnega kapitala in tretja oblika predstavlja institucionalizirano stanje kulturnega kapitala (Bourdieu 2001, 48–51).

4.1 Utelešeni kulturni kapital

Utelešeni kulturni kapital se odraža skozi oblike dolgotrajnih osnovnih usmerjenosti duha in telesa. Uteleša se v kulturi in izobraževanju, kjer se mora znanje integrirati v osebo. Je torej zunanja vrednost, ki se postane sestavni del osebe oziroma osebnega habitusa. Ta kapital, za razliko od ekonomskega, na drugo osebo ne more biti prenešen v trenutku (denar lahko nekemu podarimo ali nekaj kupimo v trenutku) (Bourdieu 2001, 48–50). Za pridobitev kulturnega kapitala se mora posameznik osebno angažirati, podobno kot za pridobitev fizične

kondicije. Pomembno je, da že družina pripisuje znanju in izobrazbi velik pomen. Kulturni kapital ima tudi simbolni pomen, saj izobrazba ni le izobrazba, ampak je tudi simbol neke sposobnosti.

4.2 Objektivizirani kulturni kapital

Druga oblika je objektivizirani kulturni kapital in pomeni, da se kulturni kapital kaže v kulturnih dobrinah, kot so knjige, slike ali inštrumenti. Te oblike pomenijo realizacijo, kritiko ali problematizacijo idej. Če posameznik neko kulturno poseduje dobrino, je njen lastnik v materialnem smislu, lahko pa to dobrino poseduje tudi v simbolnem smislu (Bourdieu 2001, 50). Za nakup npr. violine posameznik potrebuje ekonomski kapital, torej denar. Vendar pa za uporabo te violine potrebuje utelešen kulturni kapital v obliki znanja igranja na violino. Lahko pa posameznik ta inštrument kupi, ker je unikat, ker ve, kdo ga je izdelal, iz kakšnega materiala je in predvsem, ker ima zanj nek pomen in s tem vrednost, ki je nekdo, ki ni ljubitelj glasbil in nima znanja o njih, ne bi videl.

4.3 Institucionalizirani kulturni kapital

Institucionalizirani kulturni kapital pa je oblika njegovega opredmetenja, o katerem obstoji neko potrdilo o prisotnosti, npr. spričevalo, ki zagotavlja posedovanje nekega znanja (Bourdieu 2001, 51). To pomeni, da ima lastnik spričevala neko pravno, konsistentno in dogovorjeno kompetentnost. Ta oblika je pomembna, ker se lahko prodaja na trgu dela. Posameznik z diplomom se lahko prijavi za delovno mesto, za katerega se zahteva diploma, medtem ko se nekdo, ki ni diplomiral, na to mesto ne more prijaviti. Spričevalo in izobrazba sta seveda zelo koristna, vendar pa nista garancija za pridobitev ekonomskega kapitala.

Kritike, ki se nanašajo na Bourdiejeve ugotovitve o kulturnih praksah, ki producirajo in ohranjajo družbene neenakosti, se pojavljajo v zvezi z dejstvom, da njegovo raziskovanje temelji na podatkih, ki so bili zbrani v Franciji v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Kritiki pravijo, da so se do danes razmere bistveno spremenile. Luthar in Kurdija (2011, 987) pravita, da se gotovo razlikuje, kaj pomeni imeti kulturni kapital danes v Sloveniji in kaj je pomenilo imeti kulturni kapital v času raziskave v Franciji. Bennett pa pravi, da je danes tehnologija dosti bolj dostopna, prav tako pa je tudi programska ponudba bolj raznovrstna. V času Bourdiejeve raziskave je imelo televizijo dosti manj ljudi kot danes (Bennett 2006, 3). Lahire opozarja, da danes ne moremo tako zlahka identificirati razrednih razlik, ki bi se kazale v izrazito različnih okusih. Po njegovem za to obstajajo trije razlogi. Kot

prvi razlog navaja več televizorjev v gospodinjstvu, kar pomeni, da si lahko odraščajoči otroci sami izberejo program in niso vezani na odločitve staršev, kaj se bo gledalo. Drugi razlog je, da se televizija gleda v domačem okolju, kar pa ni povezano z javnim izkazovanjem statusa. To pomeni, da tudi pripadniki višjih slojev lahko izbirajo žanre z nižjo stopnjo kulturne legitimnosti. Poleg teh dveh razlogov pa prost dostop do televizije omogoča, da posameznik »poskusno« gleda vsebine, ki jih sicer ne bi (Lahire v Bennett 2006, 4).

Kljub temu pa Luthar in Kurdija ugotavljata, da ima razredna klasifikacija v Sloveniji jasne kulturne dimenzije kljub domnevemu zatonu distinkcijske vloge visoke in vseprisotnosti popularne kulture. Zagovarjata, da je s pomočjo historično specifičnega razumevanja kulturnega kapitala mogoče ugotavljati jasno določene razredno – kulturne formacije (Luthar in Kurdija 2011, 982). Lutharjeva kulturni kapital imenuje tudi »simbolno bogastvo«, ki se med populacijo lahko prav tako kot ekonomski kapital porazdeljuje neenakomerno. Zaradi tega opozarja, da je »potrebno upoštevati, da kultura še vedno, čeprav bolj kompleksno in manj očitno, signalizira in konstituira razredno pripadnost in pomaga ohranjati razredne razlike« (Luthar 2012, 17). Lutharjeva je tudi ugotavljala, v kolikšni meri neekonomsko premoženje oziroma kulturni kapital organizira družbene delitve med družbenoekonomskimi skupinami v slovenskem urbanem okolju (Luthar 2012, 14). Pravi, da »mora vsaka razprava o razredno razdeljeni družbi ob današnji neenaki distribuciji ekonomskega kapitala vključevati tudi neenako distribucijo kulturnega kapitala« (Luthar 2012, 16), ker pa je za Slovenijo značilen relativni ekonomski egalitarizem, predpostavlja, da »proces družbene diferenciacije poteka predvsem na področju kulturnih distinkcij in statusa« (Luthar 2012, 19). V svoji študiji je ugotovila obstoj izrazitih simbolnih distinkcij, ki podpirajo v evropskem kontekstu majhne ekonomske distinkcije. Vsi tekmujoči vidiki kulturnih distinkcij, kot so razred, spol in etnična pripadnost, pa so pogojene s poklicnim razredom (Luthar 2012, 29).

5 Osebni habitus in okus

Bourdieu (1979) je razvil teorijo habitusa, za katerega pravi, da izhaja iz značilnosti ekonomskega in socialnega položaja ljudi. V primeru mladostnikov je to ekonomski in socialni položaj njihovih staršev. »Predstavlja zbir večinoma podzavestnih dispozicij, ki jih posameznik pridobi v otroštvu preko interakcij v družini, te pa se konstantno modificirajo preko nadaljnjih življenjskih izkušenj« (DiMaggio v Devine 2012, 3). »Posameznikove

dispozicije se izražajo skozi njegove misli, preference, prepričanja in aspiracije«, kar vse pa se tiče njih samih in strukture socialnega sveta, ki ga obkroža (Swartz v Devine 2012, 3). Celota življenjskih stilov postane razumljiva šele, ko se je mogoče opreti tako na prakse in produkte ter na presoje. Habitus je po eni strani generativni, vzročni princip presoj, te presoje pa je mogoče tudi objektivno klasificirati. Po drugi strani pa je habitus tudi sistem klasifikacije praks. Zaradi odnosa med tema dvema lastnostma ima habitus sposobnost, da producira prakse in dela, ki jih je mogoče klasificirati. Ima sposobnost ocenjevanja teh praks in produktov, kar imenujemo okus. Skozi to delovanje se ustvarja reprezentacija socialnega sveta, ki je prostor za življenjske sloge. Neko dejanje ali praksa pa le-to ni samo po sebi, temveč je rezultat generativnega načela, ki generira lastnosti dejanja oziroma prakse in njegovo presojo. Habitus je ponotranjen, je splošna dispozicija oziroma usmerjenost, ki je prenosljiva v različnih situacijah ter omogoča sistematično in univerzalno uporabo, to je uporaba v različnih okoljih. Različni pogoji bivanja in eksistence producirajo različne habituse in zato so prakse, ki jih habitusi ženejo, objektivno umeščene v življenjske pogoje v obliki tipičnih ravnanj, ki jih zaznavamo in ocenjujemo kot življenjske sloge (Bourdieu 1979, 170).

Okus, ocenjevanje objektov in praks, je osnova življenjskega sloga, in je povezan sistem distinktivnih preferenc, ki izraža isto namero v vsakem od simboličnih podprostorov (obleka, način izražanja, skrb za telo, medijske preference ipd.). Vsaka dimenzija življenjskega sloga je pravzaprav simbol posameznika. Okus je torej vir sistema distinktivnih značilnosti, ki so sistematičen izraz določenega družbenega razreda, se pravi razreda pogojev bivanja (Bourdieu 1979, 170–175).

Okus torej izhaja iz osebnega habitusa, za izoblikovanje le-tega pa je poglavitna družina, saj podzavestne dispozicije posameznik pridobi v otroštvu. Ker srednješolci še nimajo veliko življenjskih izkušenj, preko katerih bi se osebni habitus lahko modificiral, je vpliv njihovih staršev in družine še toliko večji.

V Bourdieujevem v modelu kulturne potrošnje je bistvena dvojnost med visoko in nizko kulturo, na kar opozarjata tudi Luthar in Kurdija (2011, 989–990). Okus dominantne družbene skupine se prepozna kot legitimen, dober okus, estetsko najbolj dragocen. Ljudje s takim okusom posedujejo kulturni kapital, ostali pa ga imajo manj, ali pa ga nimajo. Na podlagi tega se ustvarjajo razlike, hkrati pa se tudi ohranjajo. Ljudje s kulturnim kapitalom so torej višje na družbeni lestvici in trošijo visoko kulturo. Novejše razlage pa pravijo, da se je ta njegov

model spremenil in sicer tako, da je prišlo do razlikovanja med omnivornimi in univornimi potrošniki. Omnivornost pomeni širšo kulturno potrošnjo, »vsejedost« glede žanrov in preseganje omejevanja samo na določen tip produktov (Luthar in Kurdija 2011, 989–990). Raziskave (Warde in Gayo-Cal 2009) pa so ugotovile, da tudi omnivornost ni enakomerna. Tisti z višjim kulturnim kapitalom namreč lahko segajo tudi po žanrih z nizko legitimiteto, medtem ko se obratno skoraj ne dogaja. Omnivorni potrošniki imajo visok kulturni kapital in višji status, konzumirajo pa tako popularno kot tudi visoko kulturo. Tisti z nizkim kulturnim kapitalom pa ostajajo univorni ter konzumirajo predvsem komercialno popularno kulturo (Luthar in Kurdija 2011, 989–991). Pri omnivornih potrošnikih tako prihaja do kombiniranja preferenc, vseč so jim popularne stvari in tudi bolj legitimne. Nasploh jim je vseč več stvari. Warde in Gayo-Cal ugotavljata, da je omnivornost pogosteje povezana z visoko izobrazbo. Njuna ugotovitev je tudi, da omnivornost ni značilna za mlajše, ampak je najbolj izrazita nad petdesetim letom, kar pojasnjujeta z verjetnostjo, da daljša izpostavljenost večim družbenim izkušnjam poveča možnosti za kontakt s širšim spektrom kulturnih praks in produktov. Tako se Bourdieujeva teorija, kljub kritikam, da je pač nastala v 70. letih 20. stoletja, ko zaradi tehnološke nerazvitosti različni žanri še niso bili tako široko dostopni kot danes, še vedno ohranja. Sama dostopnost žanrov z višjo legitimiteto še ne omogoči njihove univerzalne uporabe. Omnivornost še vedno deluje kot način za nabiranje kulturnega kapitala, kar vsekakor igra vlogo pri ohranjanju razredno osnovanih kulturnih neenakosti, ki jih je ugotavljal Bourdieu (Warde in Gayo-Cal 2009, 143).

6 Vpliv družinskega okolja na odraščanje

Starši imajo zelo pomembno vlogo v odraščanju, so najpomembnejše osebe v življenju odraščajočih mladih. Kljub možnim težavam, napetostim in konfliktom je družina za mladostnike bistveni vir ljubezni, podpore, varnosti in udobja (Ule 2008, 76–79). Družina je edinstvena, ker se moramo za razliko od drugih socialnih skupin, v katere smo vključeni (le za določen čas in vsebinsko omejeno), vsak dan odzivati nanjo in na potrebe njenih članov. Ob tem pa je družina tudi socialna institucija, predvsem v odnosu do drugih socialnih skupin in institucij, ki od nje zahtevajo uveljavljanje določenih formalnih in neformalnih norm in pričakovanj glede vedenja in življenja družinskih članov (Ule 2008, 81). Otroci v družini doživljajo začetke družbenega oblikovanja, odrasli pa v njej utrjujejo in vzdržujejo temeljno

strukturo odnosov do družbe in do samih sebe. Med družbene naloge sodobne družine z otroci sodi tudi njihova ustrezna vzgoja in pomoč v poklicni kvalifikaciji ter razvoju v življenju. V vzgojo, odraščanje in izobraževanje otrok se vlaga vedno več ekonomskih sredstev in psihološke energije, zaradi česar se od njih tudi veliko pričakuje (Ule 2008, 82). Vsaka družina razvije svoj življenjski stil in želi doseči notranjo usklajenost z doseganjem ujemanja predstav o podobah med družinskimi člani (vsak član ima neko podobo o sebi, o drugih članih). Poleg tega na odraščajočega mladostnika vplivajo še kulturne vrednote, pričakovanja vlog in prejšnje izkušnje, ki jih imajo starši iz svojih izvornih družin (Ule 2008, 84–85). Poleg svojega življenjskega sveta, ki ga družina ustvari, določi tudi, kateri vidiki zunanjega sveta so zanj pomembni, katere teme so relevantne in katera so področja zaželenih in sprejemljivih izkušenj svojih članov (Ule 2008, 87–88). Kako želijo starši svoje otroke privedi skozi otroštvo, je odvisno od teženj, skritih osebnih želja in ciljev staršev, ki hote ali nehoti poskušajo oblikovati svoje otroke po merilih svojih idealnih predstav, ki so jih razvili v poteku konstrukcije svojega življenjskega sveta. Gre za zaželen razvoj mladostnika (Ule 2008, 92).

Individualiziranje mladosti je omejeno z družbeno pogojenimi razlikami v kapitalih, ki so mladim na voljo v odraščanju. Podaljševanje vstopanja mladih v odraslost zahteva več družinske podpore, ki traja dlje. Tu gre tako za denarno podporo mladim (ekonomski kapital), kot tudi za svetovanje pri izbirah (socialni in kulturni kapital). Vse to pa je v veliki meri odvisno od hotenj staršev oziroma od njihovih kulturnih kapitalov. Mladost se v vseh družbenih razredih in skupinah zaznava kot obdobje pridobivanja čim višje in čim bolj kakovostne izobrazbe in nazivov, kar naj bi pomagalo pri soočanju z negotovostmi in tveganji v prihodnosti. Zinnecker opredeljuje vzgojni stil, imenovan kulturalizem, ki pripelje do življenjskega stila skupin z močnim kulturnim kapitalom (Zinnecker v Ule 2008, 196), predstavlja, da se otroke že zgodaj vzgaja v spoštovanju do estetskih vrednot in umetniških dosežkov, se v njih vzbuja fantazijo, igro, estetski čut in vzgajanje različnih talentov. Ta vzgojni stil se nanaša na privilegirane, predvsem izobražene, intelektualne meščanske kroge, vedno bolj pa se razširja tudi v druge sloje (Ule 2008, 195–196).

6.1 Izobraževanje

»Izobrazba je oblika kulturnega kapitala, ki ga je mogoče pridobiti s porabo časa, truda in denarja, mogoče pa ga je zamenjati za ugledno in donosno kariero« (Swartz v Devine 2012, 4). Tako je torej kulturni kapital lahko pridobljen skozi izobraževanje, ampak to je lažje za tiste, ki so že pridobili kulturni kapital preko svoje družine. »Družine ali skupnosti, ki imajo

malo ali nič izkušenj z visokim izobraževanjem, bodo verjetno manj podpirale vključitev njihovih članov v nadaljnjo izobraževanje« (Thomas 2002, 6). Za razliko od starejših razlag o naravni inteligenci posameznikov, tudi Bourdieu različno uspešnost in dosežke pojasnjuje z idejo kulturnega kapitala, ki je odraz razredne pripadnosti, oziroma kulture. Koncept kulturnega kapitala povezuje z večjo izobraževalno uspešnostjo otrok višjega razrednega porekla. Kot najpomembnejšo determinanto izobraževalne investicije vidi prenos kulturnega kapitala v okviru družine, ki ga otrok pridobi v vsakdanjem družinskem življenju preko različnih dejavnosti in tem pogovorov. V tem smislu bi se lahko reklo, da je kulturni kapital »deden«, saj ga družina prenaša na otroka. Najpomembnejše so najzgodnejše faze, kjer skozi podzavestno vsrkavanje otrok pridobiva naglas, besedni zaklad, način izražanja, dialekt itd. (Bourdieu 2001, 48).

Sullivan (2001) je opravila raziskavo britanskih dijakov srednjih šol, njena osnova pa je bila Bourdieujeva teorija kulturne reprodukcije. Ugotavljala je povezavo med kulturnim kapitalom učencev in kulturnim kapitalom njihovih staršev in ugotovila, da se kulturni kapital prenaša znotraj doma, prav tako pa ima pomemben učinek na uspešnost opravljanja GCSE (General Certificate of Secondary Education), ki ga lahko primerjamo z maturo, kot se jo opravlja v Sloveniji. Številne kompetence, ki jih študentje iz delavskega razreda pridobivajo skozi izobraževanje, so za študente z visoko količino družinsko pridobljenega kulturnega kapitala samoumevne, ker so jih pridobili preko neformalne interakcije v družini. To so osebne veščine, jezikovne kompetence, pravica do kritike in sposobnost kritične argumentacije (Luthar in drugi 2013, 391).

Flere in Lavrič (2005, 732) sta v svoji raziskavi obravnavala vplive izobrazbe in poklicnega statusa staršev na možnost vstopanja v vrste rednih študentov. Raziskavo sta opravila na vzorcu rednih mariborskih študentov in študentk v študijskem letu 2002/2003. Analizirala sta družbeni izvor študentov in družbene značilnosti njihovih družin. Ugotovila sta jasno podprivilegiranost in nadprivilegiranost osnovnih stratifikacijskih skupin (delavski sloj, kmečki sloj ter višji in srednji sloj). Daleč najuspešnejši pri vstopanju v vrste študentov so otroci staršev višjega in srednjega sloja, ki spadajo v dohodkovno privilegirano socio-profesionalno skupino. Otroci delavskega in kmečkega prebivalstva pa imajo manjše teoretične verjetnosti vstopanja na terciarno raven študija. Poleg tega sta ugotovila, da pri vplivih na vstop v terciarno izobraževanje ne gre le za kulturno stratifikacijo in vpliv elementov vzgoje v družinah izobražencev, temveč pri tem pomembno vlogo igra tudi družbena stratifikacija (Flere in Lavrič 2005, 740).

7 Srednješolci

Izobrazba velja za osnovni indikator institucionaliziranega kulturnega kapitala. Dejstvo, da se oseba izobražuje v neki ustanovi (srednja strokovna šola ali gimnazija) lahko že veliko pove o tem, kakšno znanje ta oseba pridobiva. Učni programi srednjih strokovnih šol so dosti bolj usmerjeni na določena strokovna področja, ker dijaka pripravljajo za opravljanje poklica ali nadaljevanje študija na visoko strokovnih programih, medtem ko gimnazijski program dijake pripravlja na nadaljnji študij na katerikoli fakulteti. To pomeni, da je gimnazijcem posredovano znanje z zelo raznolikih področij, dijakom srednjih strokovnih šol pa predvsem izobraževanje na določenem področju.

7.1 Naloge gimnazije in srednje strokovne šole

V Sloveniji so naloge gimnazijskega programa in srednjega strokovnega izobraževanja zakonsko opredeljene. Zakon o gimnazijah (Ur. l. RS 1/2007) pravi, da mora gimnazija »na mednarodno primerljivi ravni posredovati znanje, ki je potrebno za nadaljevanje izobraževanja v visokem šolstvu«. Po zakonu o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Ur. l. RS 12/1996) pa je glavna naloga poklicnega in strokovnega izobraževanja, da »na mednarodno primerljivi ravni posreduje znanje, spretnosti in veščine, potrebne za opravljanje poklica«. Srednje strokovno izobraževanje se konča s poklicno maturo, ki tudi omogoča vpis na študijske programe višjega in visokega strokovnega izobraževanja, z dodatno opravljenim izpitom iz predmeta splošne mature pa tudi v nekatere univerzitetne študijske programe (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport 2013b). »Gimnazija mora zagotoviti dovolj široko splošno izobrazbo in oblikovati skupni temelj za vse usmeritve univerzitetnega študija« (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport 2013a). Temeljni cilj srednjega strokovnega izobraževanja je »razvijanje strokovne usposobljenosti za samostojno opravljanje zahtevnejših in nestandardiziranih, kompleksnih delovnih opravil, za sodelovanje pri delu, povezanem z razvijanjem tehnologije dela in delovnih procesov, ter za delo v pripravi in kontroli delovnih procesov«, ob tem pa tudi »pridobivanje splošne izobrazbe iz temeljnih splošno-izobraževalnih predmetov pa je namenjena pripravi za nadaljnji študij na višjih in visokih strokovnih šolah«, kar pa je tudi poglobljenega pomena za »spoznavanje in poglobljanje teoretičnih principov, ki omogočajo razumevanje in obvladovanje ustreznega strokovnega področja« (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport 2013b).

Naloge in namen obeh šol se bistveno razlikujeta. Glavni namen gimnazije je torej priprava za nadaljevanje izobraževanja na vseh usmeritvah univerzitetnega študija, izobraževanje na

srednji strokovni šoli pa razvija strokovno usposobljenost in hkrati nudi tudi možnost nadaljevanja študija. Obe vrsti šol torej pripravljata na nadaljevanje izobraževanja, vendar z razlikami. Gre za glavni namen gimnazijskega programa in eno od opcij srednjega strokovnega izobraževanja.

7.2 Vpis v terciarno izobraževanje

V devetdesetih letih se začela eksponentna rast študentov prvega letnika v terciarnem izobraževanju (Zgaga 2004, 17). Delež neposredne prehodnosti iz srednjega v terciarno izobraževanje, ki je bil ob koncu sedemdesetih le približno polovičen, se je sredi devetdesetih povzpел preko 90 % in do konca devetdesetih celo presegel 95 %. Zgaga pravi, da generacija, ki končuje gimnazije ter srednje tehniške in strokovne šole skoraj v celoti prehaja v terciarno izobraževanje (Zgaga 2004, 18). Kljub visoki dostopnosti visokega šolstva v Sloveniji in vključevanju prebivalstva v visoko šolstvo pa sta zaznana nižja učinkovitost in uspešnost. 35 % oseb, ki se vpiše v terciarno izobraževanje, ga ne konča. Prav tako število vpisanih v 1. letnik, ki naslednje leto ne nadaljujejo študija na visokošolskih zavodih, v zadnjih petih letih narašča in pomeni slabo tretjino vpisanih študentov (Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo 2013). Višje ali nižje vrednotenje vstopa v študij je povezano s položajem in vrednotami posameznih družbenih slojev, pa tudi s civilizacijskimi trendi, ki jih Zgaga imenuje družbeni razvoj. V Sloveniji je danes vstop v terciarno izobraževanje oziroma študij bistveno višje vrednoten, kot pred četrto stoletja, kar pa je značilno za vse družbene sloje (Zgaga 2004, 13). Po drugi strani pa Luthar in drugi opozarjajo, da zaradi dostopnosti visokega izobraževanja prihaja do inflacije visokošolskih diplom. To pa povzroča, da se kulturni kapital, ki ga prinaša visoka izobrazba sama po sebi zmanjšuje in se hkrati diferencira (Luthar in drugi 2013, 390).

8 Raziskava: metoda, vzorec, zbiranje in analiza podatkov

Za namen preverjanja postavljenih hipotez sem izvedla raziskavo z anketnim vprašalnikom, ki sem ga razvila v okviru predmeta Komunikološki raziskovalni seminar. Del zbranih podatkov sem lahko uporabila za izdelavo diplomske naloge. Vprašalnik je obsegal dva vsebinska dela, v prvem so bila vprašanja, ki so merila televizijski okus, v drugem pa tista, ki so merila kulturni kapital anketirancev. Vprašalnik je obsegal tudi sklop demografskih vprašanj. Na nekaj ljubljanskih gimnazij in srednjih strokovnih šol sem poslala dopis s prošnjo za

sodelovanje pri raziskavi. Tri šole so bile pripravljene sodelovati in tako sem dobila priložnostni vzorec dijakov dveh gimnazij in ene srednje strokovne šole v Ljubljani. Raziskava je bila opravljena na vzorcu 198 ljubljanskih srednješolcev, vprašalnik je izpolnilo 94 dijakov srednje strokovne šole in 104 gimnazijci. Dijaki so vprašalnik izpolnjevali v razredu, ob prisotnosti profesorja/profesorice. Anketiranje je potekalo med šolskim letom, decembra 2012. Zbrane podatke sem za nadaljnjo analizo obdelala s programom SPSS.

8.1 Raziskovalni vprašanja in hipotezi

1. Ali se kulturni kapital srednješolcev razlikuje glede na tip srednje šole?
2. Ali obstajajo razlike v televizijskem okusu glede na šolo, ki jo dijaki obiskujejo (srednja strokovna šola in gimnazija)?

H1: Predvidevam, da bo med dijaki gimnazije in srednje strokovne šole razlika glede kulturnega kapitala. Gimnazijci bodo imeli višji kulturni kapital kakor dijaki srednje strokovne šole.

Družina ima na odraščajočega mladostnika velik vpliv. Starši so osebnosti zase in imajo neko izobrazbo, vrednote, mišljenja in preference. Vse te »značilnosti« staršev pa vplivajo na to, kako vzgajajo svoje otroke, kaj menijo, da je zanje dobro in koristno, katere aktivnosti podpirajo in kaj jim omogočajo. Kulturni kapital mladostnikov je torej v veliki meri odvisen od tega, kar so preko vzgoje »podedovali« od svoje izvorne družine. K tej »dediščini« lahko štejemo vzgojo in razne aktivnosti, za katere starši menijo, da so za otroke pomembne. To so lahko učenje tujih jezikov, obiskovanje kulturnih znamenitosti, glasbena izobrazba ipd. Na otrokove poglede na svet, preference in tudi znanje lahko vpliva tudi stopnja izobrazbe, ki so jo starši dosegli. Danes postaja podaljševanje izobraževanja nekakšen trend, kar za starše predstavlja večjo finančno obremenitev. Pred časom krize je višja izobrazba pomenila višji poklicni razred in boljše finančno situacijo. Družine, ki so boljše finančno preskrbljene tako lažje vzdržujejo mladostnike, ki so v fazi izobraževanja, ti pa zaradi tega niso prisiljeni k čimprejšnji finančni osamosvojitvi. Na podlagi tega sklepam, da bodo starši z višjo stopnjo izobrazbe bolj podporni in hkrati tudi zahtevni pri pridobivanju izobrazbe svojih otrok. Dejstvo je, da se že ob vpisu na gimnazijo predpostavlja nadaljevanje šolanja na fakulteti. Ob prehodu iz osnovne na srednjo šolo pa se mladostniki (stari so 14 ali 15 let) še ne zavedajo dobro kaj pravzaprav to pomeni. Prav v tem trenutku pa so zelo pomembni nasveti in prigovarjanja staršev, kaj je najbolje narediti. Zaradi tega lahko pričakujemo, da bodo starši z višjo stopnjo izobrazbe svoje otroke vzgajali v duhu, da je izobrazba zelo pomembna, zaradi

česar se je potrebno vpisati na gimnazijo. Ob tem pa je potrebno poudariti, da visok kulturni kapital staršev ni pogoj za uspešno izobraževanje mladostnika in prav tako ni pogoj, da se posameznik razvije v osebo z visokim kulturnim kapitalom.

H2: Predvidevam, da bo posledično med dijaki gimnazije in srednje strokovne šole razlika glede televizijskega okusa. Gimnazijci bodo preferirali žanre s srednjo in visoko legitimnostjo, dijaki srednje strokovne šole pa žanre s srednjo in nizko legitimnostjo.

Pri raziskavah o okusu se je pokazalo, da preferenčnost za žanre z visoko legitimnostjo raste z poklicnim razredom in izobrazbo, medtem ko preferenčnost za žanre z nizko legitimnostjo z višanjem poklicnega razreda in izobrazbe pada. Druga hipoteza izhaja iz prve, v kateri sklepam, da med gimnazijci in dijaki srednje strokovne šole obstajajo razlike glede kulturnega kapitala, posledično sklepam tudi, da se bodo med njimi pokazale tudi razlike glede televizijskega okusa. Oboji so še v fazi pridobivanja izobrazbe, vendar se v splošnem za gimnazijce pričakuje, da bodo pridobili višjo izobrazbo in posledično nekoč pripadali višjemu poklicnemu razredu. Zaradi tega predpostavljam, da se bodo tudi pri mladostnikih, tako kot pri starejših, pokazale razlike v televizijskem okusu, čeprav raziskave kažejo, da je tudi starost pomemben dejavnik.

9 Ugotovitve na podlagi raziskave

9.1 Kulturni kapital

Pri ugotavljanju kulturnega kapitala mladostnikov je najbolj običajna je uporaba izobrazbe staršev, kot indikator družinskega kulturnega kapitala (Sullivan 2001). Kljub temu pa to ni direkten dokaz, da poklicni položaj in izobrazbeni dosežek dejansko odsevajo posedovanje kulturnega kapitala.

Kulturni kapital srednješolcev sem preverjala na osnovi treh značilnosti, od katerih vsaka predstavlja eno spremenljivko v mojem modelu. Prvo je njihovo znanje s področja literature in umetnosti. To znanje so srednješolci pridobili preko izobraževalnega sistema, lahko pa tudi preko družine. Druga spremenljivka je zaznavanje izvirne družine, tretja pa izobrazba staršev.

Glede na Bourdieujevo (2001) teorijo o kulturnem kapitalu, ki se kaže v treh oblikah, lahko rečemo, da kulturni kapital srednješolcev v precejšnji meri odvisen od okolja, v katerem odraščajo. V primeru mladostnikov je utelešeno stanje kulturnega kapitala še precej

»neutelešeno«, saj gre za mlade ljudi, ki živijo in se razvijajo pod vplivom svojih družin in izobraževalnega sistema. S tem je mišljeno, da na njihove osnovne usmeritve (vzgoja, vrednote, aktivnosti itd.) vplivajo predvsem starši in šola, ki mladostnike vzgajajo in učijo. Utelešeno stanje kulturnega kapitala se pri mladostnikih kaže kot to, da so jih starši izpostavljali aktivnostim, za katere so predvidevali, da so za njihovega otroka pomembne, oziroma omogočali odraščanje »bolj po njihovi meri«, ali kot pravi Ule (2008, 92), starši hote ali nehote poskušajo oblikovati svoje otroke po merilih idealnih predstav, gre torej za zaželen razvoj mladostnika. Ob tem ne smemo pozabiti, da so poleg ambicij staršev, tukaj tudi želje mladostnikov. Ker kulturni kapital ne more biti prenesen v trenutku, zahteva osebno angažiranost posameznika, ki je v fazi pridobivanja. Pri vzorcu srednješolcev bi v ta primer lahko šteli učenje tujih jezikov, glasbeno izobraževanje in samo dejstvo, da so vključeni v izobraževalni sistem, pa naj bo to srednja strokovna šola ali gimnazija. Tudi obiskovanje kulturnih znamenitosti v tujini je lahko ambicija staršev, da njihovi otroci vidijo in spoznajo tovrstne znamenitosti.

Objektivizirano stanje kulturnega kapitala pri srednješolcih lahko ocenjujemo le preko njihovih staršev. Gre za posedovanje kulturnih dobrin, ki za nakup zahtevajo finančna sredstva, srednješolci pa večinoma nimajo lastnih dohodkov in so finančno odvisni od svoje družine. Lastništvo kulturnih dobrin je v veliki meri odvisno od finančnega stanja staršev (kaj si lahko privoščijo), nekatere dobrine so lahko tudi podedovane ali podarjene. Od mišljenja staršev pa je odvisno, kaj menijo, da je vredno kupiti, obdržati, zavreči, prodati ali pokloniti naprej. Objektivizirano stanje kulturnega kapitala pri srednješolcih bi se lahko kazalo kot veliko število leposlovnih knjig, ki jih imajo starši doma.

Institucionalizirano stanje kulturnega kapitala pri srednješolcih obstaja v obliki osnovnošolskega spričevala. Ker pa srednješolci še niso zaključili izobraževanja, lahko o njihovi bodoči izobrazbi le predvidevamo. Srednja strokovna šola in gimnazija sta dva različna izobraževalna programa, ki dijake na nadaljevanje pripravljata na različne načine. Gimnazijci po opravljeni maturi še niso kvalificirani za opravljanje nekega poklica, dijaki srednje strokovne šole pa so. Za gimnazijce se predpostavlja, da bodo šolanje nadaljevali na univerzitetni stopnji in tako prišli najmanj do diplome, lahko pa bodo dosegli tudi višje stopnje izobrazbe (magisterij, doktorat, specializacija). Dijaki srednje strokovne šole pa s poklicno maturo že pridobijo srednjo strokovno izobrazbo, kar jim že omogoča opravljanje poklica. Tudi oni imajo možnost vpisa v študijske programe višjega in visokega strokovnega

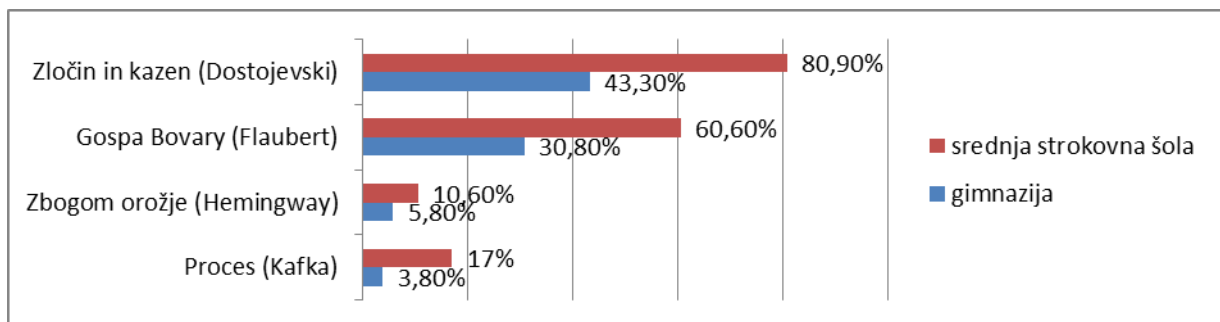
izobraževanja, z opravljanjem dodatnih obveznosti pa celo v nekatere univerzitetne študijske programe .

Pri institucionaliziranem stanju kulturnega kapitala lahko upoštevamo tudi izobrazbo njihovih staršev. Thomas (2002, 6) povezuje malo ali nič izkušenj z visokim izobraževanjem z nižjo podporo vključitvi v nadaljnje izobraževanje. Sullivan (2001, 911) je ugotovila, da je kulturni kapital staršev pomemben faktor, kako uspešno učenci opravljajo GCSE. Glede na stopnjo izobrazbe, ki so jo starši dosegli, lahko sklepamo, da bodo podobno pričakovali tudi od svojih otrok. To se nanaša predvsem na dosežene višje stopnje izobrazbe. Starši z visoko izobrazbo, jo najverjetneje zelo cenijo in v duhu visokega vrednotenja izobrazbe vzgajajo svoje otroke.

9.1.1 Znanje

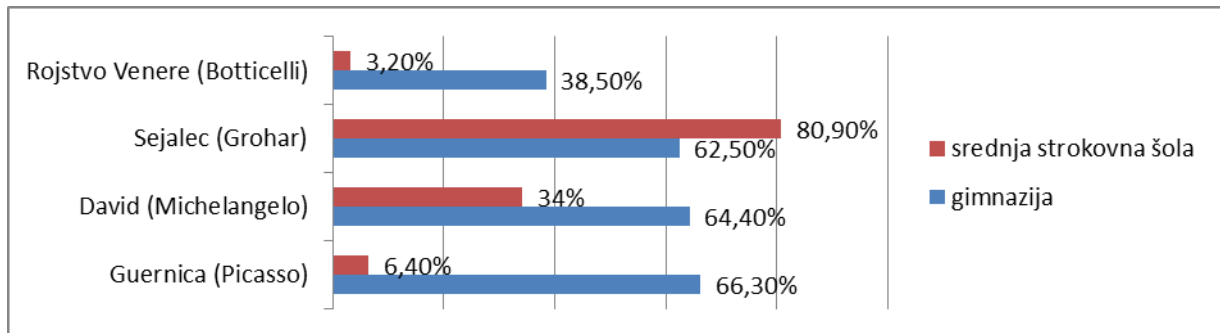
Znanje s področja literature sem preverjala tako, da sem dijake spraševala po avtorjih navedenih literarnih del. Graf prikazuje odstotek dijakov, ki poznajo avtorja literarnega dela.

Slika 9.1: Poznavanje literature s strani dijakov srednje strokovne šole in gimnazijcev

Znanje s področja umetnosti pa sem preverjala tako, da sem dijake ob sliki umetniškega dela spraševala o imenu slike/kipa in imenu umetniku, ki je umetniško delo ustvaril. Graf prikazuje odstotek dijakov, ki poznajo ime ali ustvarjalca umetniškega dela.

Slika 9.2: Poznavanje avtorjev umetniških del s strani dijakov srednje strokovne šole in gimnazijcev

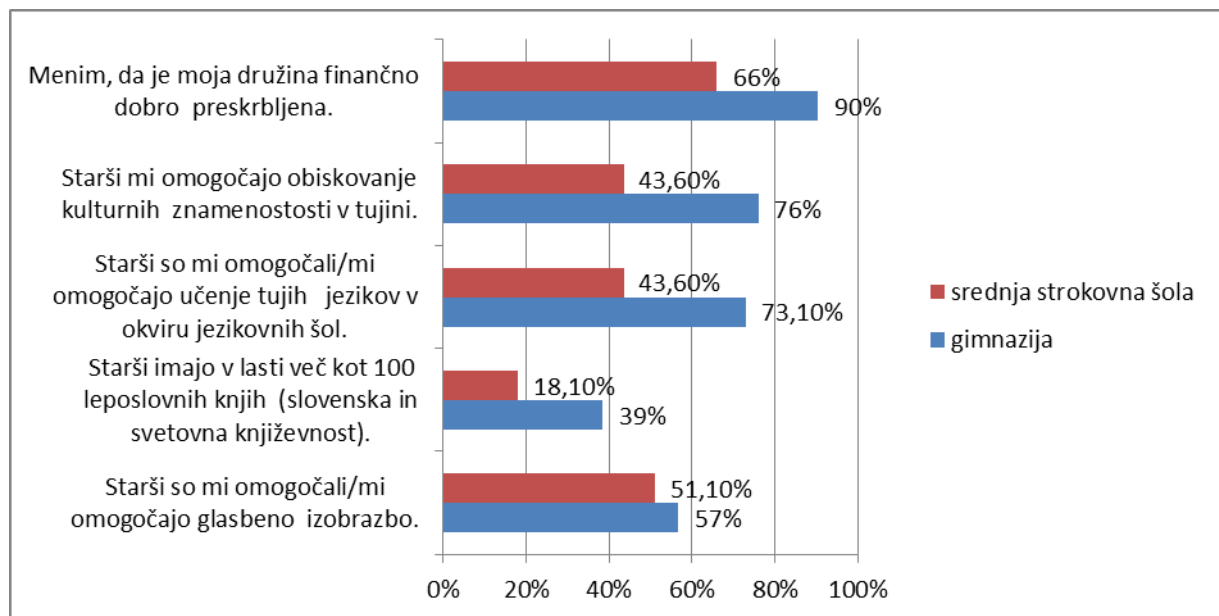

Poznavanje literature (glej Sliko 9.1) je dosti boljše pri dijakih srednje strokovne šole, pri poznavanju umetnosti so se boljše odrezali gimnazijci. Pri ocenjevanju znanja ne smemo pozabiti, da so dijaki še v fazi pridobivanja znanja, kar lahko pomeni, da nekaterih avtorjev pri pouku še niso obravnavali in jih zaradi tega še ne poznajo (Slovenščina je pri obojih v učnem načrtu vsa štiri leta). Število ur pri Umetnosti pa je približno enako, oba programa jo imata v učnem načrtu v prvem letniku. Na tem področju pa je poznavanje umetniških del precej boljše s strani gimnazijcev (glej Sliko 9. 2), kar pomeni, da imajo bolj kvaliteten pouk Umetnosti, ali pa so znanje o umetnikih in njihovih umetninah dobili drugje, najverjetneje preko svojih staršev.

9.1.2 Percepcija družine

Percepcijo družine sem ugotavljala tako, da sem dijake spraševala, ali trditev v primeru njihove družine oziroma staršev drži. Graf prikazuje odstotek dijakov, ki so na trditve odgovorili pritrdilno.

Slika 9.3: Percepcija družine pri dijakih srednje strokovne šole in gimnazije

Rezultati kažejo, da 90 % gimnazijcev meni, da je njihova družina dobro preskrbljena, 76 % gimnazijcev so starši omogočali obiskovanje kulturnih znamenitosti v tujini, 73,1 % se jih je učilo tujih jezikov v okviru jezikovnih šol, 57 % so starši omogočali glasbeno izobrazbo in starši 39 % gimnazijcev imajo v lasti več kot 100 leposlovnih knjig. Za razliko od gimnazijcev le 66 % dijakov strokovne srednje šole meni, da je njihova družina dobro preskrbljena, 43,6 % dijakom so starši omogočali obiskovanje kulturnih znamenitosti v tujini, 43,6 % se jih je učilo tujih jezikov v okviru jezikovnih šol, 51,1 % so starši omogočali glasbeno izobrazbo in starši 18,1 % dijakov srednje strokovne šole imajo v lasti več kot 100 leposlovnih knjig.

Gimnazijci so pri vseh trditvah v precej večjem odstotku odgovorili pritrdilno. Od vzgoje in značilnosti izvirne družine je precej odvisno v kakšno smer bo šel mladostnik. V tem smislu menim, da so to v veliki meri interesi staršev (katere aktivnosti menijo, da so za njihove otroke dobre in koristne) in pa seveda finančna situacija družine. Omogočanje aktivnosti (glasbene, jezikovne šole in obiskovanje kulturnih znamenitosti v tujini) je v povezavi s finančnim položajem družine. Vse omenjene aktivnosti namreč zahtevajo finančna sredstva. Dosti višjemu procentu gimnazijcev je bilo omogočeno obiskovanje kulturnih znamenitosti v tujini, kar je lahko posledica tega, da je kar 90,4 % gimnazijcev mnenja, da je njihova družina dobro finančno preskrbljena. To pa je lahko tudi razlog za boljše poznavanje umetnosti.

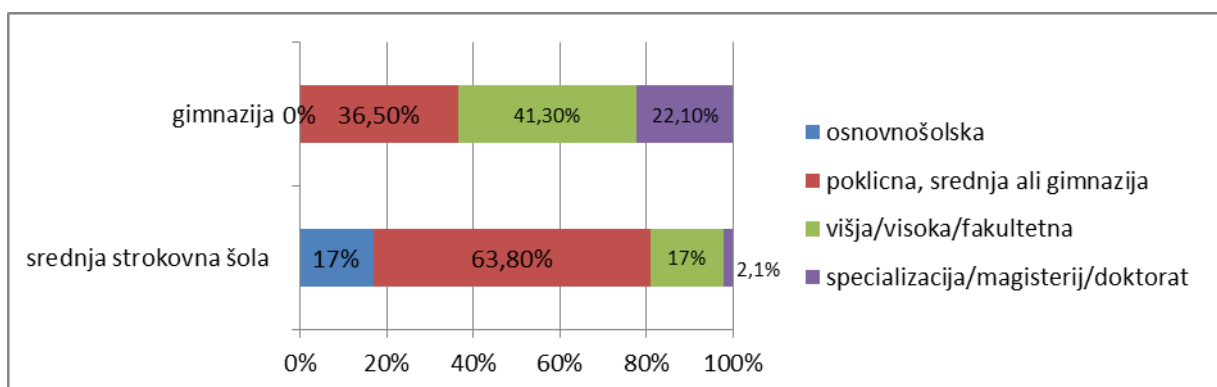
Precej nizek procent se pri tako pri dijakih srednje strokovne šole, kot tudi pri gimnazijcih kaže pri trditvi, da imajo starši doma več kot 100 leposlovnih knjig slovenske in svetovne književnosti. Kljub temu, da jih večina dobro finančno situirana, pa niso imeli interesa, da bi denar (ekonomski kapital) porabili za tovrstne kulturne dobrine. Bourdieu (2001) pravi, da se objektivizirano stanje kulturnega kapitala kaže kot lastništvo kulturnih dobrin, kamor spadajo tudi knjige.

Glasbeno izobraževanje bi lahko primerjali z učenjem tujega jezika, saj je za obvladovanje obojega potreben trud. Rezultati učenja tako jezika, kot tudi igranja na inštrument ali petja, se ne pokažejo »čez noč«, oboje zahteva visoko angažiranost in veliko vaj. Manj izobraževanja na glasbenem področju v primerjavi z učenjem tujih jezikov pri gimnazijcih lahko pojasnujemo s tem, da je znanje tujih jezikov zelo pomembno pri iskanju zaposlitve, zato tudi starši dajejo temu večji pomen. Obstaja pa tudi možnost, da so tudi mladostniki bolj zainteresirani za učenje tujih jezikov, saj se tudi oni zavedajo, da jim to lahko koristi pri iskanju zaposlitve, starši pa njihove želje in interese upoštevajo.

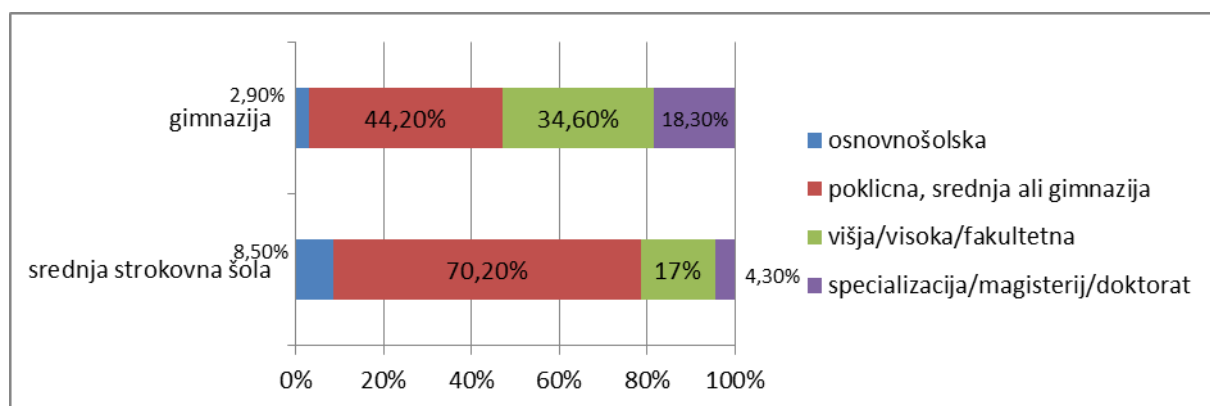
9.1.3 Izobrazba staršev

Dijake sem spraševala po izobrazbi njihovih staršev. Grafa prikazujeta izobrazbo mater in očetov.

Slika 9.4: Struktura izobrazbe mater dijakov srednje strokovne šole in gimnazije

Slika 9.5: Struktura izobrazbe očetov dijakov srednje strokovne šole in gimnazije

Pri gimnazijcih je izobrazba matere v največji meri višja/visoka/fakultetna (41,3 %), 22,1 % mater pa ima specializacijo/magisterij/doktorat. Izobrazba očetov pa je v največji meri poklicna, srednja ali gimnazijska (44,2 %), 18,3 % pa jih ima specializacijo/magisterij/doktorat. Pri dijakih srednje strokovne šole pa je izobrazba matere je v največji meri poklicna, srednja ali gimnazijska (63,8 %), samo 2,1 % jih ima specializacijo/magisterij/doktorat, 17 % pa le osnovnošolsko izobrazbo. Očetje imajo prav tako kot matere v največji meri poklicno, srednjo ali gimnazijsko izobrazbo (70,2 %), 4,3 % jih ima specializacijo/magisterij/doktorat.

Starši gimnazijcev imajo torej občutno višjo izobrazbo. 63,4 % mater in 52,9 % očetov gimnazijcev ima izobrazbo višjo od poklicne, srednje ali gimnazijske. Pri starših dijakov srednjih strokovnih šol so ti procenti precej nižji. Le 19,1 % mater in 21,3 % očetov ima izobrazbo višjo od poklicne, srednje ali gimnazijske. Tudi pri najnižji, osnovnošolski izobrazbi, so razlike nezanemarljive. V to kategorijo spada le 2,9 % očetov gimnazijcev. Pri dijakih srednje strokovne šole pa ima le osnovnošolsko izobrazbo 17 % mater in 8,5 % očetov.

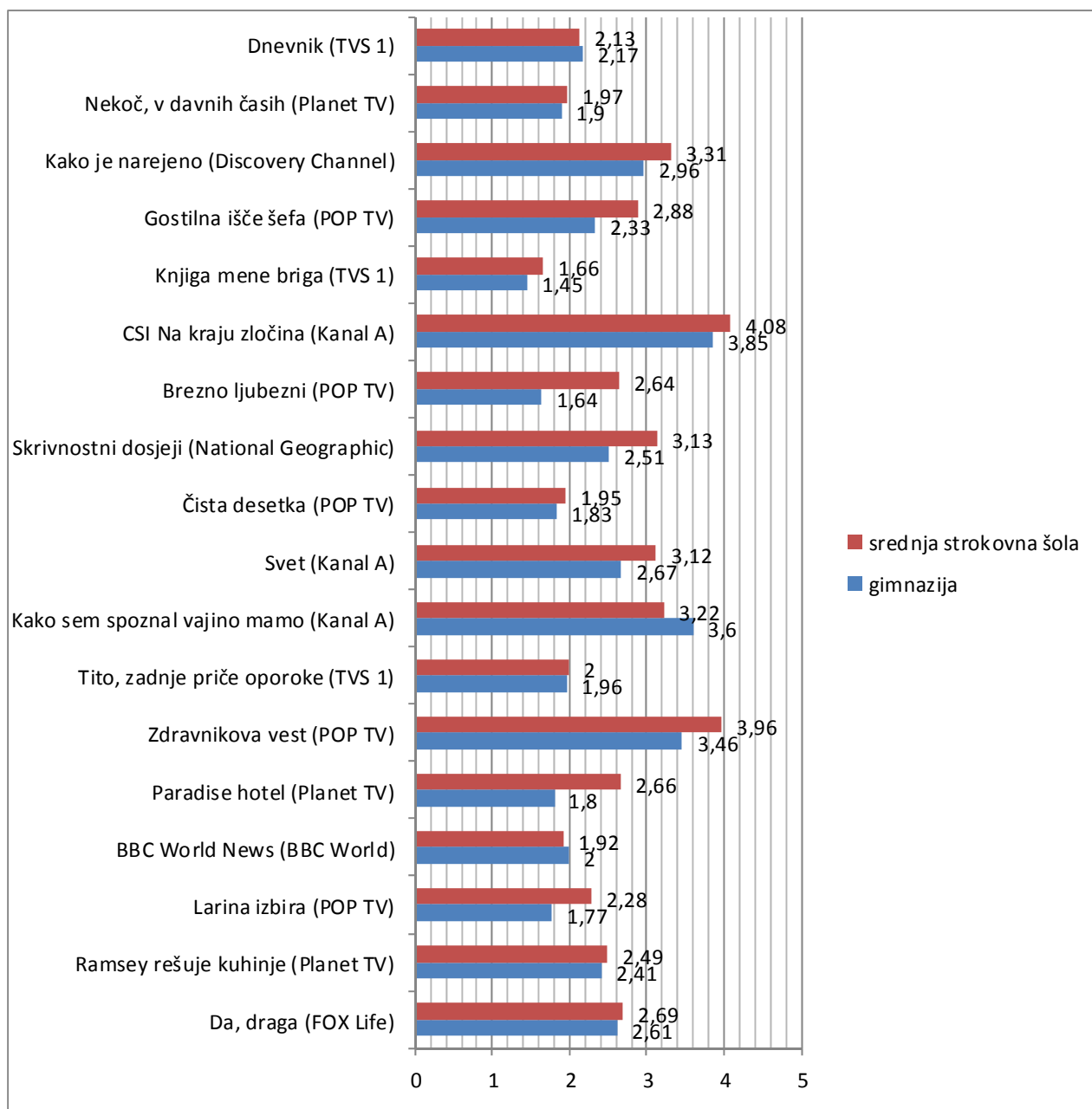
9.2 Televizijski okus

Televizijski okus sem preverjala tako, da sem najprej dijake spraševala po tem, kako verjetno je, da bi si ogledali vsako od osemnajstih naštetih oddaj. V drugem delu pa sem spraševala, koliko so jim vseh naštetih televizijski žanri.

9.2.1 Oddaje

Graf prikazuje, kako verjetno je, da bi si dijaki ogledali vsako od naštetih oddaj. Prikazana je aritmetična sredina na lestvici od 1 (sploh ni verjetno) do 5 (zelo verjetno).

Slika 9.6: Aritmetične sredine verjetnosti ogleda oddaj za dijake srednje strokovne šole in gimnazije

Pri gimnazijcih so aritmetične sredine pri večini oddaj zelo nizke (manj kot 3). Pri le treh oddajah presežejo 3. To so CSI Na kraju zločina (3,85), Kako sem spoznal vajino mamo (3,6) in Zdravnikova vest (3,46). Vse tri oddaje so tuje nanizanke, ki spadajo med žanre s srednjo legitimnostjo. Najnižjo aritmetično sredino ima oddaja Knjiga mene briga (1,45), sledita telenoveli Brezno ljubezni (1,64) in Larina izbira (1,77). Prva oddaja spada med žanre z visoko legitimnostjo, drugi dve pa med žanre z nizko legitimnostjo. Dijaki srednje strokovne

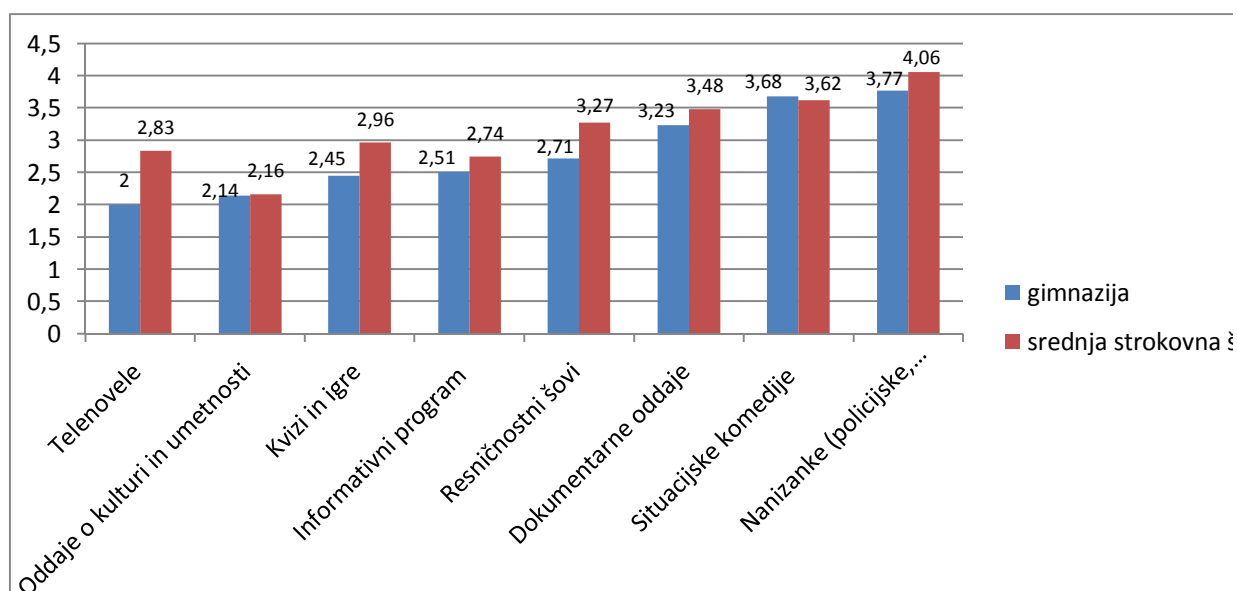
šole imajo aritmetične sredine malo višje od gimnazijcev. Aritmetične sredine, večje od 3, se pojavijo pri 6 oddajah. To so nanizanki CSI Na kraju zločina (4,08) in Zdravnikova vest (3,96), dokumentarni oddaji Kako je narejeno (3,31) in Skrivnostni dosjeji (3,13), ameriška komedija Kako sem spoznal vajino mamo (3,22) in slovenska informativna oddaja Svet (3,12). Tri nanizanke spadajo med žanre s srednjo legitimnostjo, dve dokumentarni oddaji in informativna oddaja pa med žanre z visoko legitimnostjo. Najnižjo aritmetično sredino ima tako kot pri gimnazijcih oddaja Knjiga mene briga (1,66).

Kljub podobnemu ocenjevanju, da bi si neko oddajo ogledali se pojavljajo razlike. Najbolj očitno se kažejo pri telenovelah Brezno ljubezni in Larina izbira, resničnostnih šovih Paradise hotel in Gostilna išče šefa, ter dokumentarni oddaji Skrivnostni dosjeji. Pri vseh omenjenih oddajah se aritmetične sredine med šolama razlikujejo za več kot 0,5.

9.2.2 Žanri

Dijaki so označili, v kolikšni meri so jim všeč naštetih žanri. Graf prikazuje aritmetično sredino všečnosti žanrov na lestvici od 1 (sploh mi ni všeč) do 5 (zelo mi je všeč).

Slika 9.7: Aritmetična sredina všečnosti žanrov za dijake srednje strokovne šole in gimnazije

Žanre dijaki obeh šol ocenjujejo precej podobno. Oboji najvišje ocenjujejo nanizanke, situacijske komedije in dokumentarne oddaje. Vendar pa se tako kot pri oddajah, tudi pri žanrih kažejo bistvene razlike. Največje so pri preferentnosti za telenovele, kvize in igre, ter

resničnostne šove. Vse troje pa spada med žanre z nizko legitimnostjo. Dijaki srednje strokovne šole ocenjujejo žanre z nizko legitimnostjo višje kot gimnazijci.

Oboji pa najnižje ocenjujejo informativni program in oddaje o kulturi in umetnosti. Oboje spada med žanre z visoko legitimnostjo. To potrjuje tudi verjetnost za ogled oddaj (glej Sliko 9.6), kjer so oddaje, ki spadajo med žanre z visoko legitimnostjo zelo nizko ocenjene (Dnevnik, Knjiga mene briga, BBC World News in Tito, zadnje priče oporoke). Informativna oddaja Svet (Kanal A) pa je glede na nepriljubljenost informativnega programa relativno visoko ocenjena. Vendar pa se v tem primeru lahko sklicujemo na znotraj žanrske razlike. Lahko bi rekli, da Svet spada med »rumena poročila«. Jontes pravi, da se z višanjem razreda niža všečnost žanra novic in informativno dokumentarnih oddaj. To pa pojasnjuje s populističnostjo, (samo) deklarirano osredotočenostjo na »navadnega« človeka in komercializacijo televizijskega novičarstva in informativno dokumentarnega programa v zadnjih letih (2012, 70).

10 Analiza podatkov s kontingenčnimi tabelami

Da je bilo mogoče izvesti analizo s kontingenčnimi tabelami (crosstabs) v programu SPSS je bilo potrebno lestvice nekoliko prirediti. Pri vprašanju o verjetnosti za ogled oddaj sem odgovore združila v tri kategorije: »Ni verjetno«, ki združuje »Sploh ni verjetno« in »Malo verjetno«, »Mogoče« ostane nespremenjeno, »Verjetno« pa združuje »Verjetno bi« in »Zelo verjetno«. Pri všečnosti žanrov so odgovori pri »Sploh mi ni všeč« in »Ni mi všeč« združeni pod »Ni mi všeč«, »Niti mi ni všeč niti mi je všeč« ostaja nespremenjeno, odgovori na »Všeč mi je« in »Zelo mi je všeč« pa so združeni na »Všeč mi je«. Tudi pri izobrazbi staršev je bilo potrebno združiti kategorije. »Sekundarna ali manj« združuje osnovnošolsko, poklicno srednjo in gimnazijo. »Terciarna ali več« pa združuje višjo, visoko, fakultetno, specializacijo, magisterij in doktorat.

Pri analizi podatkov sem prišla do nekaj šibkih, a statistično značilnih povezav. To pomeni, da lahko s 5 % tveganjem ali manj (Pearsonov hi-kvadrat je manjši ali enak 0,05) rezultate z vzorca posplošimo na populacijo. V nadaljevanju bom za analizo in preverjanje hipotez uporabljala le podatke, ki so se izkazali kot statistično značilni. Pokazalo se je nekaj zanimivih povezav, največ v zvezi s televizijskimi žanri z nizko legitimnostjo.

10.1 Žanri z nizko legitimnostjo

Tabela 10.1: Všečnost resničnostnih šovov glede na izobrazbo matere, izobrazbo očeta, šolo in spol

		Izobrazba matere		Izobrazba očeta		Šola		Spol	
		sek./manj	terc./več	sek./manj	terc./več	gim	ssš	ž	m
Resničnost ni šovi	Všeč mi je	44,7 %	33,3 %	43,1 %	34,7 %	34,6 %	45,7 %	46,1 %	28,6 %
	Ni mi všeč	27,2 %	45,2 %	28,5 %	45,3 %	44,2 %	24,2 %	27,3 %	48,6 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; gim=gimnazija; ssš=srednja strokovna šola; ž=ženske; m=moški

Pokazala se je povezava med všečnostjo resničnostnih šovov in izobrazbo matere, izobrazbo očeta, šolo ter spolom. Sekundarno izobrazbo ali manj ima 64,6 % mater in 67,1 % očetov vseh dijakov, ki so jim resničnostni šovi všeč. Podobna povezanost se je pokazala tudi med všečnostjo resničnostnih šovov in izobrazbo očeta. Med vsemi dijaki, ki jim resničnostni šovi niso všeč, je 66,7 % gimnazijcev (44,2 % vseh anketiranih gimnazijcev) in le 33,3 % dijakov srednje strokovne šole (24,5 % vseh anketiranih dijakov srednje strokovne šole). Všeč pa so 34,6 % gimnazijcev in 45,7 % dijakov srednje strokovne šole. Glede na spol pa so resničnostni šovi bolj všeč ženskam. Všeč so 46,1 % ženskam in 28,6 % moškim. Resničnostni šovi so torej bolj všeč dijakom, katerih matere in očetje imajo nižjo izobrazbo. Bolj so všeč dijakom srednje strokovne šole in bolj so všeč ženskam.

Tabela 10.2: Verjetnost za ogled resničnostnega šova Paradise hotel glede na izobrazbo matere, šolo in spol

		Izobrazba matere		Šola		Spol	
		sek./manj	terc./več	gim	ssš	ž	m
Paradise hotel	Ni verjetno	54,7 %	75,7 %	76,7 %	49,4 %	55,1 %	79,3 %
	Verjetno bi	23,2 %	15,7 %	9,3 %	31,6 %	22,4 %	15,5 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; gim=gimnazija; ssš=srednja strokovna šola; ž=ženske; m=moški

Ugotovitve o všečnosti resničnostnih šovov se potrjujejo z verjetnost za ogled konkretne oddaje, resničnostnega šova Paradise hotel, ki se povezuje z izobrazbo matere, s šolo, ki jo dijaki obiskujejo in s spolom. Pri 75,7 % dijakov, katerih mati ima terciarno izobrazbo ali višjo, ni verjetno, da bi si ogledali omenjeni resničnostni šov. Odstotek dijakov katerih mati ima sekundarno ali nižjo izobrazbo pa je 54,7 %. Med vsemi, ki bi si oddajo verjetno ogledali, pa je 66,7 % takih, katerih mati ima sekundarno izobrazbo ali manj. Ni verjetno, da bi si oddajo ogledalo 76,7 % gimnazijcev in le 49,4 % dijakov srednje strokovne šole. Med vsemi, za katere velja, da bi si oddajo verjetno ogledali pa je 75,8 % dijakov srednje strokovne šole. Oddaja je bolj priljubljena pri ženskah, saj je med tistimi, ki bi si oddajo verjetno ogledali 72,7 % žensk, za 79,3 % moških pa ni verjetno, da bi si ogledali omenjeno oddajo. Resničnostni šov Paradise hotel bi si bolj verjetno ogledali dijaki, katerih matere imajo nižjo izobrazbo, bolj verjetno bi si ga ogledali dijaki srednje strokovne šole in bolj verjetno bi si Paradise hotel ogledale ženske.

Tabela 10.3: Všečnost telenovel glede na izobrazbo matere, šolo in spol

		Izobrazba matere		Šola		Spol	
		sek./manj	terc./več	gim	ssš	ž	m
Telenovele	Všeč mi je	30,7 %	10,7 %	13,5 %	31,9 %	32 %	4,3 %
	Ni mi všeč	48,2 %	64,3 %	65,4 %	43,6 %	39,8 %	82,9 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; gim=gimnazija; ssš=srednja strokovna šola; ž=ženske; m=moški

Všečnost telenovel se povezuje z izobrazbo matere, šolo in spolom. 79,5 % vseh katerim so telenovele všeč ima mati sekundarno izobrazbo ali nižjo. 64,3 % vseh dijakov, katerih mati ima terciarno izobrazbo ali več pa telenovele niso všeč. 65,4 % gimnazijcem telenovele niso všeč, od vseh, ki pa so jim telenovele všeč je 68,2 % dijakov srednje strokovne šole. Telenovele so dosti bolj všeč ženskam, saj njihovi odgovori predstavljajo 93,2 % vseh odgovorov telenovele so mi všeč. Telenovele so torej bolj všeč dijakom, katerih matere imajo nižjo izobrazbo. Bolj so všeč dijakom srednje strokovne šole in ženskam. Ugotovljeno pa se sklada z verjetnostjo za ogled konkretnih telenovel Larina izbira in Brezno ljubezni.

Tabela 10.4: Verjetnost za ogled telenovele Larina izbira glede na izobrazbo matere, izobrazbo očeta, šolo in spol

		Izobrazba matere		Izobrazba očeta		Šola		Spol	
		sek./man j	terc./več	sek./manj	terc./več	gim	ssš	ž	m
Larina izbira	Ni verjetno	60,7 %	80,5 %	62,6 %	79,7 %	77,9 %	59,6 %	59,5 %	87,3 %
	Verjetno bi	25,2 %	10,4 %	25,2 %	8,7 %	13,7 %	24,7 %	26,4 %	4,8 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; gim=gimnazija; ssš=srednja strokovna šola; ž=ženske; m=moški

Verjetnost za ogled telenovele Larina izbira se povezuje z izobrazbo matere, izobrazbo očeta, s šolo in s spolom. Za 80,5 % dijakov, ki imajo matere s terciarno izobrazbo ali višjo ni verjetno, da si bodo ogledali Larino izbiro, 10,4 % pa si jo verjetno bo. 77,1 % vseh odgovorov, da si bi telenovelo verjetno ogledali pa predstavljajo dijaki, katerih matere imajo sekundarno izobrazbo ali nižjo. Ni verjetno, da si bo Larino izbiro ogledalo 79,7 % vseh dijakov, katerih oče ima terciarno izobrazbo ali višjo, le 8,7 % pa si jo verjetno bo. 82,9 % vseh odgovorov, da si bi telenovelo verjetno ogledali pa predstavljajo dijaki, katerih očetje imajo sekundarno izobrazbo ali nižjo. Za 77,9 % gimnazijcev ni verjetno, da si bodo telenovelo ogledali, 13,7 % pa si jo verjetno bi. 62,9 % odgovorov, da bi si Larino izbiro ogledali pa predstavljajo dijaki srednje strokovne šole. Larina izbira je dosti bolj všeč ženskam. Za 87,3 % moških ni verjetno, da bi si jo ogledali, le 4,8 % pa si jo verjetno bi. Verjetno bi si jo ogledalo 26,4 % žensk. Ženske pa v 91,4 % predstavljajo odgovore, da bi si Larino izbiro verjetno ogledali. Larino izbiro bi si verjetno ogledali dijaki, katerih starši imajo

nižjo izobrazbo, bolj verjetno bi si jo ogledali dijaki srednje strokovne šole. Larino izbiro pa bi si dosti bolj verjetno ogledale ženske.

Tabela 10. 5: Verjetnost za ogled telenovele Brezno ljubezni glede na izobrazbo matere, šolo in spol

		Izobrazba matere		Šola		Spol	
		sek./manj	terc./več	gim	ssš	ž	m
Brezno ljubezni	Ni verjetno	58,6 %	80 %	80 %	54,8 %	56,6 %	88,5 %
	Verjetno bi	27,3 %	9,3 %	9,8 %	31 %	26,5 %	6,6 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; gim=gimnazija; ssš=srednja strokovna šola; ž=ženske; m=moški

Verjetnost ogleda telenovele Brezno ljubezni pa se povezuje z izobrazbo matere, šolo in spolom. Za 80 % dijakov, katerih mati ima terciarno izobrazbo ali višjo, ni verjetno, da si bodo ogledali telenovelo. Od vseh, ki bi si telenovelo verjetno ogledali, pa jih ima 79,4 % mati s sekundarno ali nižjo izobrazbo. Za 80 % gimnazijcev ni verjetno, da bi si telenovelo ogledali, verjetno pa bi si jo ogledalo le 8,9 % gimnazijcev in 31 % dijakov srednje strokovne šole. Med tistimi, ki bi si Brezno ljubezni verjetno ogledali je 76,5 % dijakov srednje strokovne šole. Tudi ta telenovela je bolj všeč ženskam. Verjetno bi si jo ogledalo 26,5 % žensk in le 6,6 % moških. Za kar 88,5 % moških pa ni verjetno, da bi si jo ogledali. Med vsemi odgovori »verjetno bi si ogledal/a« je 88,2 % žensk. Tudi Brezno ljubezni bi si bolj verjetno ogledali dijaki, katerih matere imajo nižjo izobrazbo. Bolj verjetno bi si telenovelo ogledali dijaki srednje strokovne šole in dosti bolj verjetno bi si jo ogledale ženske.

Tabela 10.6: Všečnost kvizov in iger glede na izobrazbo matere in šolo

		Izobrazba matere		Šola	
		sek./manj	terc./več	gim	ssš
Kvizi in igre	Všeč mi je	34,2 %	14,3 %	18,3 %	34 %
	Ni mi všeč	31,6 %	56 %	50 %	33 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; gim=gimnazija; ssš=srednja strokovna šola

Po Bennettovi (2006) delitvi televizijskih žanrov med tiste z nizko legitimnostjo spadajo tudi kvizi in igre. Všečnost kvizov in iger pa se povezuje z izobrazbo matere in šolo, ki jo dijaki

obiskujejo. Kvizi in igre niso všeč 56 % dijakom, katerih matere imajo terciarno izobrazbo ali več. Samo 14,3 % dijakom, ki imajo matere s terciarno izobrazbo ali višjo so kvizi in igre všeč. Všeč pa so 34,2 % dijakom, katerih mati ima sekundarno izobrazbo ali manj. Od vseh, ki so jim kvizi in igre všeč pa je 76,5 % dijakov, katerih matere imajo sekundarno izobrazbo ali nižjo. Glede na šolo pa kvizi in igre niso všeč 62,7 % gimnazijcem, le 18,3 % pa so jim všeč. Od vseh, ki so jim kvizi in igre všeč pa je 62,7 % dijakov srednje strokovne šole. Kvizi in igre so bolj všeč dijakom, katerih matere imajo nižjo izobrazbo in dijakom srednje strokovne šole.

Tabela 10.7: Verjetnost za ogled slovenske humoristične nanizanke Čista desetka glede na izobrazbo matere, izobrazbo očeta in spol

		Izobrazba matere		Izobrazba očeta		Spol	
		sek./manj	terc./več	sek./manj	terc./več	ž	m
Čista desetka	Ni verjetno	74,3 %	76,1 %	75,9 %	73,4 %	73,7 %	77,4 %
	Verjetno bi	20 %	7 %	17,9 %	9,4 %	19,3 %	6,5 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; ž=ženske; m=moški

Slovensko situacijsko komedijo Čista desetka bi lahko primerjali s prav tako slovensko situacijsko komedijo Lepo je biti sosed, za katero je Jontes ugotovil izrazito obratno sorazmerno povezanost med všečnostjo serije in razredom. Lepo je biti sosed je všeč predvsem gledalcem z osnovnošolsko in srednjo poklicno izobrazbo. Od splošne srednješolske izobrazbe pa se trend obrne (Jontes 2012, 75). Verjetnost za ogled oddaje se v mojem vzorcu srednješolcev povezuje z izobrazbo matere, izobrazbo očeta, in spolom. Oddajo bi si verjetno ogledalo 20 % dijakov, katerih mati ima sekundarno izobrazbo ali nižjo in le 7 % tistih dijakov, katerih mati ima terciarno izobrazbo ali višjo. Med vsemi odgovori »verjetno bi si ogledal/a« je kar 80,8 % odgovorov dijakov, katerih mati ima sekundarno izobrazbo ali nižjo. 76,9 % odgovorov, da bi si nanizanko verjetno ogledali, so podali dijaki, katerih očetje imajo sekundarno izobrazbo ali manj. Tudi to oddajo imajo raje ženske. Verjetno bi si jo ogledalo 19,3 % žensk in 6,5 % moških. Med vsemi odgovori, da bi si oddajo verjetno ogledali, je odgovorilo 84,6 % žensk. Čisto desetko bi si verjetno ogledali dijaki, katerih starši imajo nižjo izobrazbo. V veliko večji meri pa bi jo gledale ženske.

10.2 Žanri z visoko legitimnostjo

Tabela 10.8: Všečnost dokumentarnih oddaj glede na izobrazbo očeta

		Izobrazba očeta	
		sek./manj	terc./več
Dokumentarne oddaje	Všeč mi je	51,2 %	40 %
	Ni mi všeč	24,4 %	18,7 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več

Dokumentarne oddaje se uvrščajo med žanre z visoko legitimnostjo. Pokazala se povezava med všečnostjo dokumentarnih oddaj in izobrazbo očeta. Dokumentarne oddaje so všeč 51,2 % dijakom, katerih očetje imajo sekundarno izobrazbo ali manj in 40 % dijakom, katerih očetje imajo terciarno izobrazbo ali višjo. 67,7 % odgovorov «všeč mi je» so izbrali dijaki, katerih očetje imajo sekundarno izobrazbo ali manj.

Tabela 10.9: Verjetnost za ogled dokumentarne oddaje Skrivnostni dosjeji glede na izobrazbo očeta in šola

		Izobrazba očeta		Šola	
		sek./manj	terc./več	gim	ssš
Skrivnostni dosjeji	Ni verjetno	38,6 %	48,4 %	51,1 %	32,5 %
	Verjetno bi	40,6 %	21,9 %	23,9 %	44,2 %

Legenda: sek./manj=sekundarna izobrazba ali manj; terc./več=terciarna izobrazba ali več; gim=gimnazija; ssš=srednja strokovna šola

Verjetnost za ogled konkretne dokumentarne oddaje Skrivnostni dosjeji se povezuje z izobrazbo očeta in šolo, ki jo dijaki obiskujejo. Verjetno si oddajo ne bi ogledalo 48,4 % dijakov, katerih očetje imajo terciarno izobrazbo ali višjo. Verjetno bi si oddajo ogledalo 40,6 % dijakov katerih očetje imajo sekundarno izobrazbo ali manj in le 21,9 % dijakov, katerih očetje imajo terciarno izobrazbo ali višjo. Med vsemi odgovori, da bi si oddajo verjetno ogledali je kar 74,5 % odgovorov dijakov, katerih očetje imajo sekundarno izobrazbo ali manj. Glede na šolo si oddaje verjetno ne bi ogledalo 51,1 % gimnazijcev in 32,5 % dijakov srednje strokovne šole. Verjetno pa bi si jo ogledalo 23,9 % gimnazijcev in 44,2 % dijakov srednje strokovne šole. Med vsemi odgovori, da si oddaje verjetno ne bi ogledali so v 64,3 %

odgovorili gimnazijci, med vsemi odgovori, da bi si oddajo verjetno ogledali pa je 61,8 % odgovorov dijakov srednje strokovne šole. Dokumentarne oddaje so bolj všeč dijakom, katerih očetje imajo nižjo izobrazbo. To se je potrdilo tudi pri verjetnosti za ogled konkretne dokumentarne oddaje Skrivnostni dosjeji. Oddajo bi si verjetno ogledalo več dijakov, katerih očetje imajo nižjo izobrazbo, verjetno pa bi si jo ogledalo tudi več dijakov srednje strokovne šole.

11 Zaključek

V zaključku lahko potrdim prvo hipotezo, saj se kulturni kapital gimnazijcev in dijakov srednje strokovne šole razlikujeta. Starši gimnazijcev imajo višjo izobrazbo, so bolj finančno situirani in svojim otrokom omogočajo več aktivnosti, ki pomenijo pridobivanje utelešenega kulturnega kapitala. Gimnazijci dosti bolje poznajo umetnike in njihova dela, slabši pa so pri poznavanju literarnih avtorjev. Slabše poznavanje literature pa lahko pojasnimo s tem, da je slovenski jezik na urniku vsa štiri leta in zaradi tega obstaja verjetnost, da nekaterih avtorjev še niso obravnavali. Umetnost pa je pri obojih na urniku le v prvem letniku, in dijaki obeh tipov šol so imeli ta predmet v enakem obsegu. Sklepam torej, da je razlika v poznavanju umetniških del posledica drugih vplivov in ne učnega programa. Vendar pa Apple (2009) opozarja, da ista vsebina programa še ne pomeni nujno istega znanja udeležencev izobraževanja, saj na potek pridobivanja znanja vpliva funkcija šole, da reproducira obstoječe družbene neenakosti. Kulturni kapital verjetno v prihodnosti ne bomo mogli meriti samo na osnovi indikatorja izobrazbe, kajti v zadnjih letih prihaja do množične vključenosti v izobraževanje. K proučevanju kulturnega kapitala bo potrebno vključiti ne le raven izobrazbe, ampak dejanske značilnosti poteka njenega pridobivanja (Apple 2009).

Kar se tiče druge hipoteze, ki jo lahko potrdim le delno, pa sem ugotovila, da tako gimnazijci kot dijaki srednje strokovne šole zelo podobno ocenjujejo oddaje in žanre. Obojim so najbolj všeč nanizanke, situacijske komedije in dokumentarne oddaje. Največja odstopanja so se pojavila pri žanrih z nizko legitimnostjo (telenovele, resničnostni šovi ter kvizi in igre). Številni avtorji (Bennett in dr. 1999, Bennett 2006, Luthar in Kurdija 2011, Jontes 2012, Luthar 2012) so v svojih raziskavah ugotovili, da se pri žanrih z nizko legitimnostjo kaže obratno sorazmerna povezanost preferenc in razreda, kar pomeni, da se z višanjem razreda nižajo preference za te žanre. Podobno se je izkazalo tudi pri moji raziskavi, kjer sem predvidevala o kasnejši doseženi izobrazbi in poklicnem razredu na podlagi šole, ki jo dijaki

obiskujejo. Telenovele, resničnostni šovi ter kvizi in igre so v večji meri všeč dijakom srednje strokovne šole. To se je potrdilo tudi pri verjetnosti za ogled konkretnih oddaj posameznih žanrov. Obe telenoveli in resničnostni šov so prejeli veliko višji odstotek odgovorov »oddajo bi si verjetno ogledal/a« s strani dijakov srednje strokovne šole. Tudi izobrazba staršev, neodvisno od tega, katero šolo dijaki obiskujejo, igra pomembno vlogo pri vplivu na všečnost omenjenih žanrov. Dijakom, katerih starši imajo nižjo izobrazbo, so v večji meri všeč resničnostni šovi, telenovele ter kvizi in igre, torej žanri z nizko legitimnostjo. Kar se tiče konkretnih oddaj, resničnostnega šova Paradise hotel, telenovel Larina izbira in Brezno ljubezni ter slovenske situacijske komedije Čista desetka so ugotovitve podobne. Vse štiri oddaje bi si verjetno ogledali dijaki, katerih matere imajo nižjo izobrazbo. Larino izbiro in Čisto desetko pa bi si verjetno ogledalo tudi večji odstotek dijakov, katerih tudi očetje imajo nižjo izobrazbo. Pri vseh oddajah in žanrih z nizko legitimnostjo, razen pri kvizih in igrah pa je pomemben dejavnik spol. Vse navedeno je v večji meri bolj všeč ženskam kakor moškim. Pri žanrih z visoko legitimnostjo pa se je pokazala le ena statistično značilna povezava. Dokumentarno oddajo Skrivnostni dosjeji bi si v precej večji meri verjetno ogledali dijaki srednje strokovne šole. Presenetljivo pa bi si jo verjetno ogledalo več dijakov, katerih očetje imajo nižjo izobrazbo. Tudi na splošno so dokumentarne oddaje bolj všeč dijakom, katerih očetje imajo nižjo izobrazbo. Menim, da je to zanimiva ugotovitev, ker se žanri z visoko legitimnostjo, kamor spadajo dokumentarne oddaje, sicer povezujejo z višjim poklicnim razredom in izobrazbo. Zaradi tega sem predpostavljala, da bodo žanri z visoko legitimnostjo, skupaj z dokumentarnimi oddajami bolj všeč gimnazijcem, kar pa moram zavrnilo. Na tem mestu bi bilo potrebno ugotavljati, kateri so drugi dejavniki okusa. Če torej povzamem ugotovitve, lahko rečem, da je televizijski okus anketiranih srednješolcev povezan z njihovim kulturnim kapitalom. Vzpostavljanje preferenc in izbir pa je zelo kompleksno področje, ki bi zahtevalo bolj poglobljene analize.

Literatura:

- Apple, Michael W. 2009. *Ideology and Curriculum*. New York in London: Routledge.
- Bennett, Tony, Michael Emmison in John Frow. 1999. *Accounting for Tastes: Australian Everyday Cultures*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bennett, Tony. 2006. Distinction on the Box: Cultural Capital and the Social Space of Broadcasting. *Cultural Trends* 15 (2–3): 193–212.
- Bourdieu, Pierre. 1979. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.
- --- 2001. The Forms of Capital. V *The Sociology of Economic Life*, ur. Mark S. Granovetter in Richard Sweldberg, 96–111. Oxford: Westview.
- Devine, Jo. 2012. *Digging deeper using 'habitus' – a fresh approach to understanding student behaviour*. 2012 AAEE Conference. Dostopno prek: http://eprints.usq.edu.au/23380/2/Devine_AaeE2012_PV.pdf (15. marec 2013).
- Flere, Sergej in Milan Lavrić. 2005. Družbene neenakosti in terciarno izobraževanje na slovenskem. Vpogled v odnos med šolskim sistemom in socialno strukturo. *Teorija in praksa* 42 (4–6): 730–743.
- Jontes, Dejan. 2012. Hierarhije televizijskih okusov in razredne distinkcije. *Družboslovne razprave XXVIII* (71): 68–81.
- Luthar, Breda in Slavko Kurdija. 2011. Razred in kulturne distinkcije. *Teorija in praksa* 48 (4): 982–1003.
- Luthar, Breda. 2012. Popularna kultura in razredne distinkcije v Sloveniji: simbolne meje v egalitarni družbi. *Družboslovne razprave XXVIII* (71): 13–37.
- Luthar, Breda, Dejan Jontes in Andreja Trdina. 2013. Pričakovanja študentov komunikologije, kulturni kapital in kurikularni problemi. *Teorija in praksa* 50 (2): 376–396.
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. 2013a. *Srednje strokovno izobraževanje*. Dostopno prek: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/skupne_inf.htm#12 (16. julij 2013).
- --- 2013b. *Gimnazija*. Dostopno prek: <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/gimnazija/gimnazija/spl-del.htm> (16. julij 2013).

- Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2013. *Nacionalni program visokega šolstva 2011–2020 ter Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije 2011–2020*. Dodatek. Dostopno prek: <http://www.drznaslovenija.mvzt.gov.si/ch03.html> (20. julij 2013).
- Sullivan, Alice. 2001. Cultural Capital and Educational Attainment. *Sociology* 35 (4): 893–912.
- Thomas, Liz. 2002. Student retention in higher education: the role of institutional habitus. *Journal of Education Policy* 17 (4): 423–442.
- Ule, Mirjana. 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Fakulteta za družbene vede.
- Warde, Alan in Modesto Gayo-Cal. 2009. The anatomy of cultural omnivorousness: The case of the United Kingdom. *Poetics* 37 (2): 119–145.
- Zgaga, Pavel. 2004. *Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981–2004): raziskava za pripravo strategije razvoja Slovenije (R 6)*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta: Center za študij edukacijskih strategij. Dostopno prek: <http://ceps.pef.uni-lj.si/knjiznica/doc/ana-trends-struct-stud-grad-slo-slv-t01.pdf> (20. Julij 2013).
- *Zakon o gimnazijah (ZGim-UPB1)*. Ur. l. RS 1/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20071&stevilka=2> (20. julij 2013).
- *Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI)*. Ur. l. RS št. 12/1996. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199612&stevilka=568> (20. julij 2013).

Priloge

Priloga A: Vprašalnik

1. Ocenite, kako verjetno je, da bi si vi na TV ogledali vsako od spodaj naštetih oddaj.

	Sploh ni verjetno 1	Malo verjetno 2	Mogoče 3	Verjetno bi 4	Zelo verjetno 5	Oddaje ne poznam 9
1. Dnevnik (TVS 1)	1	2	3	4	5	9
2. Nekoč, v davnih časih (Planet TV)	1	2	3	4	5	9
3. Kako je narejeno (Discovery Channel)	1	2	3	4	5	9
4. Gostilna išče šefa (POP TV)	1	2	3	4	5	9
5. Knjiga mene briga (TVS 1)	1	2	3	4	5	9
6. Na kraju zločina (Kanal A)	1	2	3	4	5	9
7. Brezno ljubezni (POP TV)	1	2	3	4	5	9
8. Skrivnostni dosjeji (National Geographic)	1	2	3	4	5	9
9. Čista desetka (POP TV)	1	2	3	4	5	9
10. Svet (Kanal A)	1	2	3	4	5	9
11. Kako sem spoznal vajino mamo (Kanal A)	1	2	3	4	5	9
12. Tito, zadnje priče oporoke (TVS 1)	1	2	3	4	5	9
13. Zdravnikova vest (POP TV)	1	2	3	4	5	9
14. Paradise hotel (Planet TV)	1	2	3	4	5	9
15. BBC World News (BBC World)	1	2	3	4	5	9
16. Larina izbira (POP TV)	1	2	3	4	5	9
17. Ramsey rešuje kuhinje (Planet TV)	1	2	3	4	5	9
18. Da, draga (FOX Life)	1	2	3	4	5	9

2. Kaj pa sicer, kateri televizijski programi/oddaje so vam ljubše?

	Sploh mi ni všeč 1	Ni mi všeč 2	Niti mi ni všeč niti mi je všeč 3	Všeč mi je 4	Zelo mi je všeč 5
1. Dokumentarne oddaje	1	2	3	4	5
2. Situacijske komedije	1	2	3	4	5
3. Informativni program	1	2	3	4	5
4. Nanizanke (policijske, zdravniške, odvetniške itd.)	1	2	3	4	5
5. Resničnostni šovi	1	2	3	4	5
6. Telenovele	1	2	3	4	5
7. Oddaje o kulturi in umetnosti	1	2	3	4	5
8. Kvizi in igre	1	2	3	4	5

3. Ali poznate avtorje spodaj naštetih knjig?

1. Zločin in kazen -----	1 Avtor:	2 NE VEM
2. Gospa Bovary -----	1 Avtor:	2 NE VEM
3. Zbogom orožje -----	1 Avtor:	2 NE VEM
4. Proces -----	1 Avtor:	2 NE VEM

4. Ali poznate avtorja umetniškega dela in ime slike/kipa?

1.

1.

1 Avtor: _____

2 Ime slike: _____

3 NE VEM

2.

2.

1 Avtor: _____

2 Ime slike: _____

3 NE VEM

3.

3.

1 Avtor: _____

2 Ime kipa: _____

3 NE VEM

4.

4.

1 Avtor: _____

2 Ime slike: _____

3 NE VEM

